

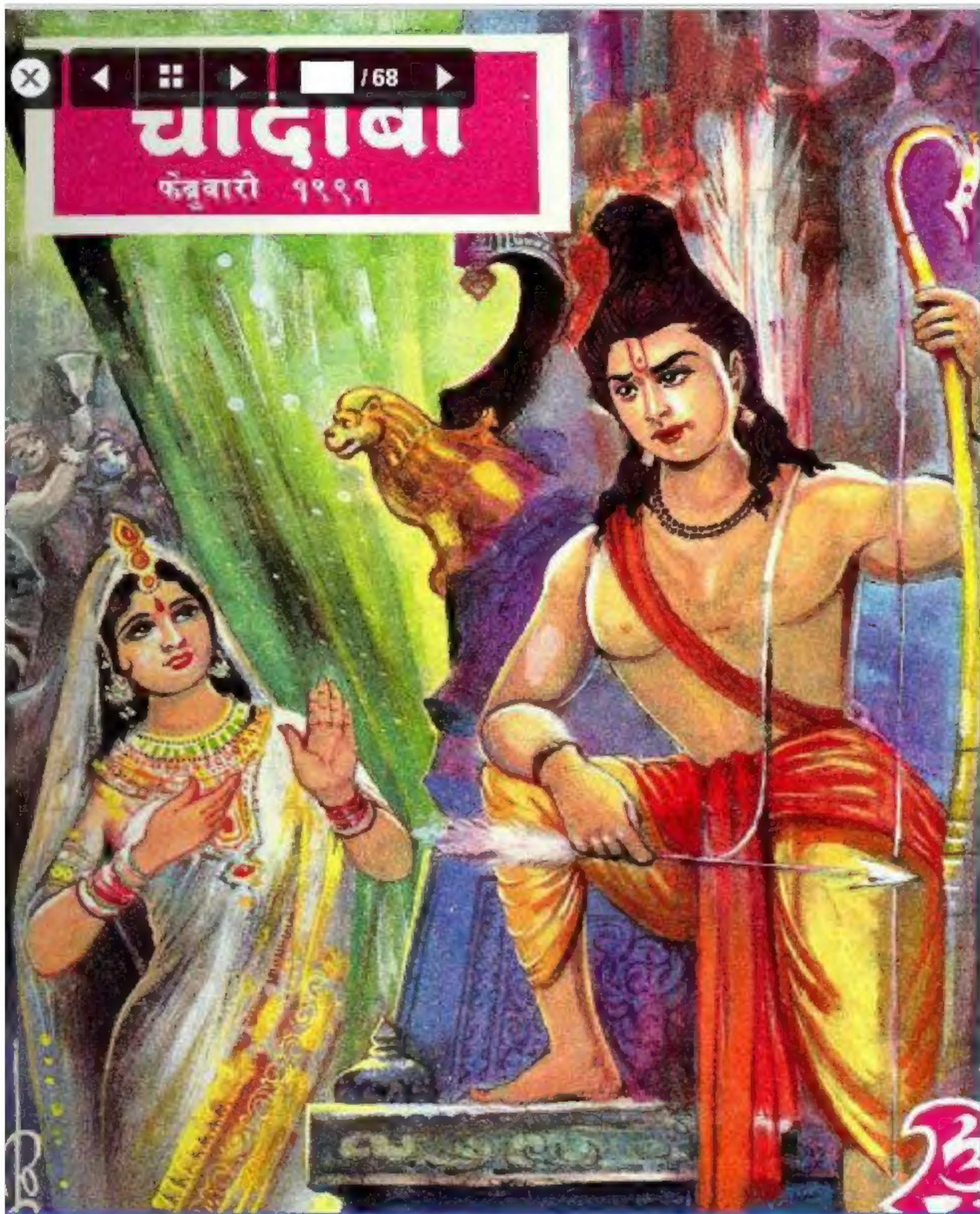

/ 68

चादाबा

फेब्रुवारी १९९१

काय मुलांनो !
तुम्ही हा स्वतः बनवू
शकाल का?

हो !
कोरस च्या ग्रीड

हीच कुशल पद्धत आहे अन् स्वच्छ ही !

कोरस जायसह मज्जा करा. किती संपा, स्वच्छ प्रकार
फटकण होणारा. चाहण्या गोंदापेक्षा कितीतरी साफ.
फक्त रंगीत कागदाचे तुकडे अन्
कोरस ग्रीड ग्लू स्टिकच्या मदतीनं तुम्ही छान
छान बनवू बनवू शकता. शाळेत प्रकल्प, उत्तकाम
अन् आई, बाबा व मित्रांसाठी भेट-वस्तू.

मुकट ! हा ग्रीडिंग कला कवयाला ते
आपल्या लुकम-पत्रकातून जाणवतासाठी
आपण आनंदात लिहा.
वितरक :
समिन्स कं. कोरस (इंडिया) लि.
पोस्ट बॉक्स क्र. 8658, वरली, मुंबई 400 018.

विश्व - बात

नोबेल शांति पारितोषिक

“शांति स्थापन करायची असेल तर
युद्धासाठी तयार राहिल पाहिजे.”
हा प्राचीन रोमन लोकांचा सिद्धान्त होता.
तर पाहिल तर या सिद्धान्ताच्या आधारे
कधी ही शांति स्थापित होणार नाही.
युद्धाची तयारी केली तर युद्धच होण्याची
शक्यता आहे. जर एकाद्या देश युद्धासाठी
तयार असला, तर शेजार-पाकसारख्या देशात
संदेहाचे वातावरण निर्माण होते. म्हणून ते
सामान्य धोका टाकण्यासाठी युद्धाची तयारी
करू लागतात. जेव्हा दोन देश युद्धासाठी
तुल्य होतात, तेव्हा उघाई गुरू न्यायला
कोणती ही सामान्य घटना वा यत्किचित
गरसमज पुरेसा होतो ! बरोबर आहे ना ?

रोमन लोकांच्या त्या काळापासून आज-
पर्यंत अशीच स्थिति चालत आलेली आहे.
भाषणे देणाऱ्या युद्धान्यांच्या अंतःकरणाची
शुद्धता मात्र संकास्पदच असते. तुल्य देशांना
अयानक घटनांचा पुरवठा करून ते आपल्या
देशाची समृद्धि वाढवतात. मनात युद्धाचा
उद्देश बाळगून बाहेर शांतीचा उपदेश
करचे—हा आजकालच्या राजकीय युद्धान्यांचा
स्वभाव बनला आहे.

जर घनात शांति नसेल, तर बाहेरच्या
जगात तिचा शोध घेणे व्यर्थ आहे.
युद्धान्यांच्या मनात शांति असेल, तर त्यांची
व्याख्याने अधिक प्रभावी ठरतील. तरच
काही प्रयोजन सिद्ध होऊ शकेल.

ROMANS

सोविएट रशियाचे नेते श्री. माइकेल गुबाचेव या दिशेने प्रयत्न करीत आहेत. ते केवळ शांतिप्रिय आहेत असे नव्हे, तर ते शांति-योद्धाही आहेत. त्यांच्या जाकीच्या साम्यवादी सुनतावशाहीने सोविएट जनता नि पोलंड सारख्या आपल्या ताब्यातील देशांच्या जनतेवर अव्यक्त अत्याच केला. या राजवटीने पश्चिमी देश, विशेषतः अमेरिकेची शस्त्रास्त्र-स्पर्धा केली नि अनेक भयानक अस्त्रांच्या निमित्तीला उत्तेजन दिले. या सर्व परिस्थितीचा गुबाचेव यांनी प्रकटपणे विरोध केला, व्यक्ता आणि देश यांच्या स्वातंत्र्याला त्यांनी मानाचे स्थान

दिले. त्यांनी समर्थपणे विचार मांडला की आपण एकमेकांचे गळे कापायला तयार न होता, आपापसातील सद्भाव व एकता यांना उत्तेजन दिले पाहिजे.

श्री गुबाचेव यांना नोबेल शांति पारितोषिक देण्यात आले ही खरोखरीच एक अभूतपूर्व घटना होय. योग्य व्यक्तीला हे पारितोषिक दिल्याबद्दल सर्वांचाच फार समाधान वाटले. या महान् शांतिप्रिय नेत्याचा आशय आपण सर्वांनी नीट जाणला पाहिजे. आपण असे केले तरच विषय-शांतीचे आपले स्वप्न साकार होईल.

चन्द्रन देशचा राजा विक्रम याला बळगा नन्ता. केवळ एक मुलगीच काम ती होती. तिचे नाव होते श्रीलेखा. एकुलती एक असल्यामुळे तिचे खूप लाड केले गेले. चयात आली तेव्हा ती अत्यंत सुंदर व बसामाग्य विदुषी म्हणून नावाकपास आली. आपल्या मुलीमुळे राजाचे मन नेहमी प्रसन्न असे. तिच्याबद्दलच्या अभिमानाने त्याची छाती नेहमीच फुगलेली असे.

आता राजाच्या मनात धीलेलेल्या विवाहाबद्दल चिन्ता उज्ज्वली! योग्य अशा मुलगी निवड केली पाहिजे. शेवटी आपला जावई बनून येणारा मुलगाच तर तिहा-सानाचाही वारस बनणार! अशा विचारांनी राजा विक्रम बेचैन झाला.

एक दिवस राजा विक्रमवर्माच्या दरबारात एक पंडित आला. आपला परिचय करून देताना तो म्हणाला—

“राजा, माझे नाव आहे केशवभट्ट! मी मध्यदेशच्या काशी आणि तक्षशिला-विद्यापीठांमधल्या सत्तेच्या सर्व पंडितांशी शास्त्रार्थ करून त्यांचा पराजय केला आहे. इपेही शास्त्रार्थ करायची माझी इच्छा आहे. मी तीन प्रश्न विचारून. कोणी उत्तर देऊ शकले तर मी त्याला वाकून नमस्कार करीन, आपल्या सर्व पदव्या त्याला बहाल करून, हा हातातला तोडाही बैरून टाकून इष्टतः वालता होईन. पण याउलट तुम्हा कोणीही देशवासी उत्तर देऊ शकला नाही, तर माज माझी अट ऐकून ठेव—तुम्हा सर्व दरवारी पंडितांभी सत्ता पालखीत बसवून, स्वतःच्या सांठांवरून मला मिरवून आणा-यचं, अन् भग तू माझा सन्मान करायचास!”

“पंडितमहाराज, आपल्या अटी आम्हाला कबूल आहेत! आता आपले तीन प्रश्न सांगा. माझे नागरिक हीन

श्री. माधुरी कोकनळकर

MA-F2

दिवसांतच त्यांची उत्तरं सांगतील." राजा विक्रमवर्मा गंभीर स्वरात बोलला.

केशवभट्ट आपले प्रश्न उच्चारू लागला—
"पहिला प्रश्न—एक असं सत्य सांगायचं की, ते सत्य खरं मानायला कोणी 'नाही' म्हणणार नाही, पण ते सत्य असं असेल की जे अगदी निश्चालस 'नोट' असेल! दुसरा प्रश्न—ऐकू येत नाही असा आवाज आणि बिलू शकत नाही असं दृश्य कोणतं? आणि शेवटचा तिसरा प्रश्न—अगदी रंका-पासून राजापर्यंत सर्वजण जिन्या आहारी जातात अशी गोष्ट कोणती?"

केशवभट्टचे हे प्रश्न ऐकून विक्रमवर्माच्या दरबारी पंडिताचे चेहरे पांढरे फटक पडले!

त्यांचे पडलेले चेहरे पाहून केशवभट्ट मनातल्या मनात खूश झाला. त्याची खात्री झाली, की इथेही कोणी आपल्याला उत्तर देऊ शकणार नाही, आणि विजयश्री आपल्यालाच मिळणार! मोठ्या आव्हानं तो तेथून मिळून गेला.

दरबारी पंडित केशवभट्टाच्या प्रश्नांची उत्तरे घोषून काढण्यासाठी डोकी लढवू लागले. आपापसात वादविवाद करू लागले. आपापल्या पद्धतीने ते त्या प्रश्नांची उत्तरे सांगू लागले. पण राजा विक्रमवर्माला कोणाचीच उत्तरे बरोबर वाटत नव्हती. तेव्हा तो म्हणाला—
"केशवभट्ट अहंकारी वसेल, पण तरीही तो मोठा बुद्धिमान नवकीच वाटतो. त्याच्या प्रश्नांची उत्तरं सोळावचं काम चालू देवा."

मंतर सभा समाप्त करून राजा विक्रमवर्मा अंतःपुरात आपल्या कव्हेला नेटायला गेला.

अशा अवेळी चिंतित मुखेने आलेल्या आपल्या पित्याला पाहून श्रीलेखा आश्चर्यचकित झाली. दरबारात घडलेल्या घटनेबद्दल तिला सांगून राजा म्हणाला—
"मला तर पराजयाचीच चिन्ह दिसत आहेत बाळा! बांगल्या सुसंस्कृत माणसा-समोर पराजय होणं प्रगतिकारक असतं. पण असल्या अहंकारी माणसाकडून

होणाऱ्या पराजयाकं दुःख मरणासमान वाटतं, आत्महत्याच करावीशी वाटते अशा वेळी! एकच आश्चांकिरण या परिस्थितीत मला दिसतो आहे, अन् तो म्हणजे तूच जेटी!"

श्रीलेखाने जरासा विचार केला आणि ती म्हणाली—
"बाबा, मलाही काही सुचत नाही पहा!"

हे उत्तर ऐकून राजा अगदीच हताश झाला. सहजच त्याच्या तोंडून उद्गार निघाला—
"आहे! आता काय होणार?"

पित्याच्या मनावरचा हा ताण पाहून जरासे हसून श्रीलेखा म्हणाली—
"बाबा, तुम्ही काळजी करू नका. मला उत्तरं आली नाहीत म्हणून काय झालं! मी असं ऐकळंय की आपल्या मन्त्रीपरांंचा पुन राजरोबर मोठा बुद्धिमान आहे! माती खानी आहे, की तो या प्रश्नांची उत्तरं नवकीच देऊ शकेल."

हे ऐकून राजा विक्रमवर्माला फारच आश्चर्य वाटले. "ठीक आहे, पाहू या." असे म्हणून तो तेथून उठला आणि निघून गेला.

राजा तेथून सरळ महाराणी वैजयंती देवीकडे गेला आणि या गोष्टीचा उल्लेख करून म्हणाला—
"देवी, मी श्रीलेखाला चांगलं ओळखतो. तिला खरोखरच उत्तरं नाहीत वसतील तर आपल्या बेशावर

आलेल्या आपत्तीमुळे तिला दुःख तर नवकीच झालं असतं ना? पण तिच्या चेहऱ्यावर असा दृढविश्वास दिसून आला की राज-शेखर मला नवकीच योग्य उत्तरं देऊ शकेल. मला तर हे काहीच कळत नाहीये!"

यावर हसत राणी म्हणाली—
"आपण हा प्रश्न मला का वरं विचारत आहात? असं ना, कि एक स्त्री, दुसऱ्या स्त्रीकं मन बरोबर ओळखू शकते?"

आता विक्रमवर्माही हसू आले. तो म्हणाला—
"अं, असंच काही नाही! पण फक्त आणखी बोटं बाणू इच्छितो मी!"

"इतकंच असेल तर ऐका, श्रीलेखाच्या वैजयंतीकडून मला असं कळलंय की तिला

राजशेखर खूप धावडतो ! अन् असंही फळलंय की राजशेखरचंही तिच्यावर खूप प्रेम आहे, जोलेखा आपणाजवळ असं काही बोलली असेल तर नक्कीच तिच्या मनात असावं की या उत्तरांवर आपण राजशेखरची योग्यता स्वतःच पारखावी आणि ती तिच्यासाठी योग्य वर आहे की नाही याचा निर्णय घ्यावा." राणी वैजयंती म्हणाली.

"मग आता वाट कसली बहायची ? ताबडतोब बोलावून घेऊ या त्याला !" राजा म्हणाला.

घोड्यांचे वेळात राजशेखर तेथे पोचला. त्याचे देखणे रूप व धारदार नाविका वगैरे पाहून राजा मनातल्या मनात खूप खूश

झाला. तो मोठ्या प्रेमाने म्हणाला-"यस बेटा !" राजशेखर अदक्षीने समोर बसला.

आता राजाने राजशेखरला केशवभट्टचे प्रश्न सांगितले आणि म्हटले-"थोडेखाला खात्री वाटतेय की तू या प्रश्नांची उत्तरे देऊ शकशील ?"

जरासे हसून राजशेखर बोलला-"महाराज, हा केशवभट्ट थोडा बुद्धिमान असल्या पाहिजे. त्याने या तीन प्रश्नात शास्त्र, कल्पना आणि वास्तविकता या तिन्हीचाही समावेश केलेला आहे. पहिला प्रश्न तर्कासाश्रयाची संवक्षित आहे. त्याच उत्तर आहे-'मला मरण येणार नाही.' लौकिक दृष्ट्या हे विधान पूर्णतः खोटे आहे, कारण ज्याला मृत्यु नाही, असा या जगात कोणीच नाही. पण, तरीही तर्काच्या आधारे हे एक असे सत्य आहे की कोणीही ते नाकारू शकणार नाही. कारण इथे 'मी' हा आत्म्याची संवक्षित आहे, शार्थिक विनस्वर देहाची नव्हे. 'मला मरण येणार नाही'-याचा अर्थ 'माझा आत्मा मरणार नाही.' असा ताकने हे एक असे सत्य आहे की जे कोणीही कबूल करायला कचरणार नाही. पण त्याच वेळी हे विधान अगदी पूर्णतः खोटेही आहे !"

राजशेखरच्या या स्पष्टीकरणावर राजा खूश झाला. तो म्हणाला-"होय, तुमं

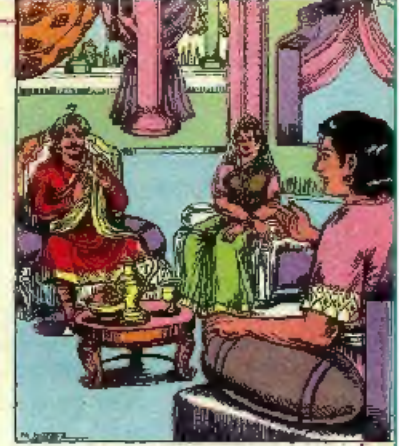
म्हणणं बरोबर आहे. आता बाकीच्या प्रश्नांची उत्तरे सांग बेटा !"

"महाराज, ऐकू न येणारा आवाज म्हणजे आपल्या आत्म्याची हाक होय. ती अंतुपर्वत ध्वनितरंगांच्या आधारेने नव्हे, तर मनाच्या वायाराने पोचते. आणि ती केवळ ती अनुभव येणारालाच ऐकू येते, इतरांना नाही. आता राहिलं दुसऱ्यांना न विमणारं दृश्य म्हणजेच देखावा. तो देखावा म्हणजेच केवळ आपल्या विचारांच्या साहाय्याने प्रत्येकाच्या मनोपटलावर दिसणारं दृश्य ! ते केवळ अंतःचक्षूंनाच दिसू शकतं. हे सारे न ऐकू येणारा आवाज आणि न दिसणारं दृश्य ! दुसऱ्या प्रश्नाचं हेच उत्तर होय." राजशेखर म्हणाला.

राजाने प्रसन्नतेने एक बार राणीकडे अर्धपूर्ण कटाक्ष टाकला.

"वा, वा ! छानच सांगितलंस बेटा. एकदम उत्तम स्पष्टीकरण केलंस बघ !" राजशेखरकडे प्रशंसात्मक दृष्टीने पहात राजा बोलला.

"महाराज, आता तिसऱ्या प्रश्नाचं उत्तर ऐकावं. संकापासून राजापक्षेत प्रत्येक जण कबाला कारण जात असेल तर प्रशंसेला ! स्तुतीच्या वर्षीव होत नाही असा सायूस विरळाच !" मोठ्या आत्म-विश्वासाने राजशेखर बोलला.

हे ऐकल्या वर राजा विक्रमवर्मा टाळचा वाजवत म्हणाला-"साव्वांस राजशेखर, शाब्बास ! तू तर जरोखरच लाजवाब उत्तरे दिलीस ! आता मी तुझी बाणखी एका बानतीत परोक्षा घेणार आहे. ती वाता जे दृश्य पहात आहे, पण जे गुला धिसू शकत नाही असे दृश्य कोणते ?"

हळूच हसत राजशेखर उत्तरला-"आपली चुकीची समजूत आहे महाराज ! आपण जे दृश्य पहात आहात, ते तर मलाही दिसतयं !"

वाश्चर्याने राजाने विचारले-"म्हणतोस काय ? बरं, सांग पाहू ते दृश्य कोणते ?"

जरासे संकोचत राजशेखर म्हणाला-
“बास, आपली कन्या माझ्या गळपात
बरमाला घालत आहे-हेच ते दृष्य !”

त्याच्या या उत्तरावर राणीला मना-
तल्या मनात हुसूच लागले. पण खोटाने राग
पाखवत राजा म्हणाला. “केवळ तीन
प्रश्नांची उत्तरे बरोबर देता आली म्हणून
स्वतःबद्दल इतका आत्मविश्वास बाळग-
तोस? तुला असं कसं वाटलं, की इतक्याशा
कारणावळीन मी राजकन्येचा विवाह
तुझ्याशी करून देईन ?”

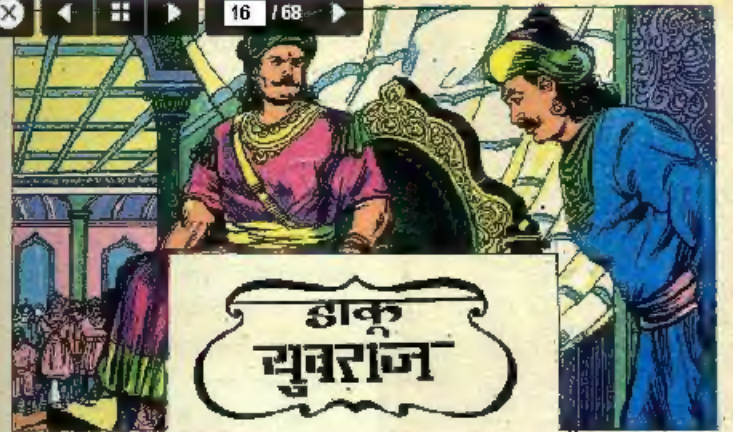
राजाचा हा राग पाहून अपाही विचलित
न होता राजशेखर फक्त हसला अन् त्याने
राजाच्या उत्तर दिले-“महाराज, आपल्या
मनात जर तसा विचार नवता, तर मी उत्तर
दिली, तेव्हा आपण माझी इतकी स्तुति
केली नसतीत ! आपण फक्त इतकच
म्हणाला असतात की-हं, ठीक आहे ! त्या
पवित्राला विचारून उत्तर बरोबर आहेत
की नाहीत हे विचारून घेईन. आपण
आपलं राजकार्य सोडून देऊन माझ्या

बुद्धीची आणि खो एक परीक्षा घेऊ पाहिलीत,
याचा दुसरा काय अर्थ होऊ शकतो ?”

हं त्याचे उत्तर ऐकून तर आनन्दाने
एकदम उठून राजाने राजशेखरला मिठीतच
पेटले, आणि तो म्हणाला-“बेडा, तुला
जराही विचलित न होणारा आत्मविश्वास
खरोखरच फार प्रशंसनीय आहे. श्रीलंका-
साठी खरोखर तुंच योग्य बर आहेस.
आपल्या दोघांना जे दृष्य दिसलं ते लवकरच
आपण इतर सर्वांनाही दाखवू या !”

त्या दिवशी संध्याकाळच्या समेत उत्तरे
ऐकून केशवभट्टने आपला पराभव कबूल
केला. इतकेच नव्हे, तर त्या पंडिताने
राजशेखरला मस्तक वाकवून नमस्कार
केला आणि आपल्या सर्व पत्न्या त्याला
बहाल केल्या. आपल्या मायातला तोडा
काढूनही त्याने राजशेखरच्या पायात
चढवला !

तोच मोठा शुभ म्हूर्त होता. सर्व दरदारी
लोकांसमक्ष राजकुमारी श्रीलंकाने राज-
शेखरच्या गळपात बरमाला घातली.

डाकू सुमराज

[११]

[वीरसिंहच्या आशेषपाने सर्पदन्तने संकरवर्माकडील सोन्याची मुष्टि बबलस्वीने
तान्यात घेतली अन् ती बेडन तो नदीच्या कागनि बान्तिपुराकडे निघाला. पण येन
येतो वाटेवर सुमराज सन्दीपने ती भिळवली आणि पुन्हा संकरवर्माकडे नेऊन दिली.
सन्दीपला पाहून संकरवर्माला फारच आनन्द वाटला.]

सोन्याची मुष्टि आपल्याकडे आणत आपला धोर गोळा करत सर्पदन्त म्हणू
असतानाच वाटेत नावेतून मायब सांगला-“ब्रम्ह ! आपल्याजवळ उत्तम
आल्याची वार्ता ऐकून वीरसिंह जरा नेऊ सैन्यबळ वाहे ही गोष्ट खरीच. पण आपण
गप्प राहिला. नंतर अतीव रागाने मुठी जरा विचार करा, की घरा बघूय
बाबळून अन् शिरा ताणून ती ओरडला-
“जादू, टोणा, मन्त्र, तन्त्र ! याला घाबरून शक्तीची एकटी मामुली मानवी शक्ती
कुठपर्यंत तोंड वेळू शकेल ? आपण स्वतः पाहिलंतच ना, कि त्या दिवशी बंगलातून
आपल्या सैनिकांना तिथल्या जंगली जना- वरांनी कसं पिटाळून आणलं ते ! या
पचकळ्यास काय कामाचे ?”

जनावरांवर एकाद्या अद्भुत शक्तीचा प्रभाव तसता तर आपल्या चांगल्या सत्सत्त्व सैनिकांवर ती कधी चालून आली नव्हती? कसं त्यांना पिटाळून लावू शकली असती?" वीरसिंह मानर लगेच काही बोल्ड शकला नाही. परंतु आपले दीर्घत्व पहात तो पुन्हा कर्कश आवाजात ओरडला—"जे झालं, ते झालं! पण आता पुढे पाऊल कसं उचलवायचं, ती मूर्ति सध्या कुठे आहे हे तर पहायला हवं ना? असा अपमान सहन करून गप्प कसं बसायचं आपण? अं! बोल की स्वतः काही तरी!"

अशा तऱ्हेने असा खरबबून वीरसिंह ओरडत असतानाच दरबाराचा प्रमुख गुप्त

हेर तेथे आला अन् स्वाने वीरसिंहला बांधून प्रणाम केला.

"काय खबर आणली आहेत?" वीरसिंहने त्याला विचारले.

"महाराज! आपल्या शिष्यांच्या हातून गायब झालेली ती मूर्ति आता परत शंकरवर्मांच्या राज्यात पोचली आहे. नवीन बनवलेल्या मन्दिरात उद्याच तिची प्रतिष्ठापना केेली जाणार आहे." गुप्त हेराने बातमी दिली.

"सरी बातमी ही अगदी!" आश्चर्य अन् उत्साहाने वीरसिंहाने विचारले.

"हो महाराज! अगदी शंभर टक्के खरी!" गुप्त हेर उत्तरला.

वीरसिंह पुन्हा दुपट उत्साहाने उभा राहिला. त्याच्या आवाजात उत्साह अन् कर्कशता प्रखर राहिली होती. "हो! म्हणजे याचाच अर्थ असा, की ती मूर्ति नोरप्यासाठी शंकरवर्माने एकाद्या जादुगाराला नेमलेलं असणार! की आता त्या दुपटाचा जस्ता चडा शिकवीण की त्याला जन्माचीच आठवण राहिली. आमच्यासमोर एवढं पर्व?"

"प्रभू! की वास्तव वाऊन आजू का ती मूर्ति?" सर्ववन्तने मोठ्या उत्साहाने विचारले.

"तू? कसावा, पुन्हा त्या जादुगाराच्या हवाली करायला? आता मी तसं काहीही करणार नाही. मी स्वतःच जायचं ठरवलं आहे. माझ्याबरोबर अत्यन्त धाडसी असे काही वीर असतील. आम्ही स्वतःच आता ती मूर्ति ताब्यात घेऊ. आता आम्हीच पाहू, आमच्यावर त्या जादूदोष्याचा कसा प्रभाव पडतो ते!" वीरसिंहने सर्पदन्तला सोबत काढत म्हटले.

इकडे जवपुरीच्या लोकांना अपरंपार आनन्द झालेला होता. मुबराज तन्वीपने कनकदुर्गेची मूर्ति परत मिळवून दिली, ही गोष्ट राजा शंकरवर्माने गुप्तच ठेवली होती. स्वामुळे मूर्ति राज्यात परत आली, ही गोष्ट बघतेला आश्चर्यकारक वाडत होती. नवीन मन्दिरात मूर्तीची स्थापना करण्यासाठी सर्वजण मोठ्या उत्साहाने कामाला लागले होते.

मुबराजी सुकन्या तर थोडा वेळही मूर्ती डोळ्याआड होऊ शायला तयार नव्हती. ती सारा वेळ मूर्तीजवळच बसून होती. तिला तशी वसलेली पाहून तेथे मोठ्या संख्येने आलेले लोक फारच खूष होत होते.

पंडितांनी मूर्तिस्थापनेसाठी निवडलेला महंत जवळ येऊन ठेपला होता. संबल-वाघांच्या गजरात पुजारी, शंकरवर्मा आणि

सुकन्या मोठ्या भक्तिभावाने ती मूर्ति मन्दिराकडे घेऊन निघाले.

अचानक एक कर्करस आवाज ऐकू आला—"चांब्या हा उरतच—विराटच सधं काही!" चांबांच्या आणि बाकीच्या कोलाहलात सुस्वातीला सर्वांना काही तो आवाज ऐकू गेला नाही. पण अचानक तेथे उपस्थित झालेल्या घोंडेस्वारांना पाहून सर्व वादक व जनता दगडी पुतळ्यासारखी जागच्या जागीच बसकली! अचानकच सर्वत्र एकदम शांतता पसरली!

सर्वात पुढे वीरसिंह आणि श्याच्यामार्गे सर्पदन्त व बंगरसक घोडेस्वार तेथे पोचले होते.

“शंकरवर्मा! युद्धाला तू बहुधा तयार नसशील? युद्धाची इच्छा असेल तर थ्हा, आम्ही तयारीनेच आलो आहोत.” वीरसिंह बोलला.

“तुझ्याशीच काव, पण कुशाशीच युद्ध करावची शक्ति बाभ्यात नाही, हे तू जाणतोसच! मला अन् माझ्या वनतेला सुखाने राहू दे!” शंकरवर्मा उत्तरला.

“अथ तूच ती सुवर्णमूर्ति रुपचाप आमच्या हवाली कर, म्हणजे आम्हीही तुझ्या शांततेत बाधा आणणार नाही.” वीरसिंहने सुचवले.

“हे तर अगदीच अवाक्य!” सुकन्या दुवस्वरात बोलली.

वीरसिंहने आश्चर्याने सुकन्येकडे पाहिले. ती त्या मूर्तीला आपल्या कवेत घट्ट लपेटून बसलेली होती!

“ही कोण?” वीरसिंहने विचारले.

“ही माझी एकुलती एक कन्या सुकन्या! हिचं या कनकदुर्गेच्या मूर्तीवर निरतिशय प्रेम आहे!” शंकरवर्माने म्हटले.

“निरतिशय प्रेम?” थोड्यावरून उडी मारून उत्तरून शंकरवर्मानेच पेत वीरसिंह बोलला—“जसं असेल तर ऐक, या सुन्दर सुकन्येवर माझही निरतिशय प्रेम बसलं आहे.” आणि तो विकटपणे हसला.

“तुला काय म्हणायचं?” शंकरवर्माने दचकून विचारले.

“मी सुवर्णमूर्तीचा नाव सोडून बायला तयार आहे.” वीरसिंह म्हणाला.

“आनन्दाची गोष्ट आहे, धन्यवाद!” शंकरवर्मा बोलला.

“होय! पण बाबं प्रतिफल म्हणून तू तुझी ही कन्या मला द्यायचीस! ही, माझी हिच्याशी विवाह करायची इच्छा आहे. मी तिला सुखेवची पट्टराणी करील,” विकट हसत वीरसिंहने गरळ ओकले.

“वीरसिंह!” हात ओठ छात शंकरवर्मा गरजला.

“तू माझा सामन्त आहेस! सम्राट असल्यामुळे तू मला आदराने संबोधलंस

तर बरं होईल.” वीरसिंहने चेतावणी बिली.

“वीरसिंह! दुर्जनता अन् दुष्टतेच्याही काही सोमा असतात!” शंकरवर्मा म्हणाला.

“दुर्जनता अन् दुष्टता? एक सम्राट एका सामन्ताच्या मुलीशी विवाह करू न्हणतो आहे. याला दुष्टता म्हणावची? शंकरवर्मा तू जिला आपला प्राण समजत आहेस ती सुवर्णमूर्ती अन् हे तुझं पक्षाच्या परटपात्रामागे अक्षणार राज्य यांच्याबाबत तीत जरा व्यान देऊन विचार कर!” वीरसिंह व्यंग्यात्मक स्वरात बोलला.

“आरमगौरवासाठी मी सर्वस्वाचा त्याग करायला तयार आहे वीरसिंह!” शंकरवर्माने गंभीर आवाजात जाहीर केले.

“शंकरवर्मा! मी तुझ्या मुलीशी लग्न केलं तर ते तुला गौरवपूर्ण नाही वाटणार? तू माझी इच्छा पूर्ण केलीस, तर ही मूर्ती तुझीच राहील. तू नकार द्यायचा प्रयत्न केलास तर ही मूर्ती तुझ्याकडे रहाणार नाही, इतकेच नव्हे तर तुला तुझ्या कन्ये-काही मुकावे लागेल. तुझं राज्यही माझं स्वतःच होऊन तुला परामंदा न्हावं लागेल. तू पुन्हा तीट सावधपणे विचार कर.” वीरसिंहने आन्ध्रान दिले.

“बाबा! तुम्ही याची इच्छा पूर्ण करा. ती मूर्ती इथे रहाणार असेल तर मी

जादोबा

बाच्यामागे जायला तयार आहे.” सुकन्या मध्येच बोलली.

इतक्यात व्यापार्याच्या बेघातला एक तरुण सुकन्येजवळ आला आणि तो तिच्या कानात काहीतरी बोलला. नंतर त्याने एकदा शंकरवर्माकडे पाहिले. शंकरवर्माने ओळखले की तो युवराज सन्दीपच आहे, अन् त्याच्या डोळ्यात आनन्द प्रकटला.

नंतर तो आपल्या मुलीला म्हणाला—“सुकन्या, तू ने बोलत आहेस, ते आपल्या मर्जीनेच बोलत आहेस?”

“होय बाबा, यात आपण काही शंका मनात आणू नका. माझी इतकीच इच्छा आहे, की ही देवी कनकदुर्गेची मूर्ति

आपल्याच राज्यात रहावी. अन् असंच नव्हे, पण हे महाराज चांगले तरुण व सुन्दर आहेत. यांना नाकारण्याचे कारणच काय?" सुकन्या म्हणाली.

"शान्नास! काय उच्च विचार आहेत तुम्हे राजकुमारी!" मोठ्या आनन्दाने वीरसिंह उद्गारला.

बाबर शंकरनमनिही स्वीकारात्मक मान हसवली.

दुसऱ्याच क्षणी सुकन्याला वीरसिंहबरोबर पाठवण्याची तयारी सुरू झाली. एक उत्तम हत्ती वांगारून आणण्यात आला. त्याचरील हौद्यात बघुवेष्टात सजलेली सुकन्या बद्न वसली. तिच्याबरोबर तिची सर्वात प्रिय

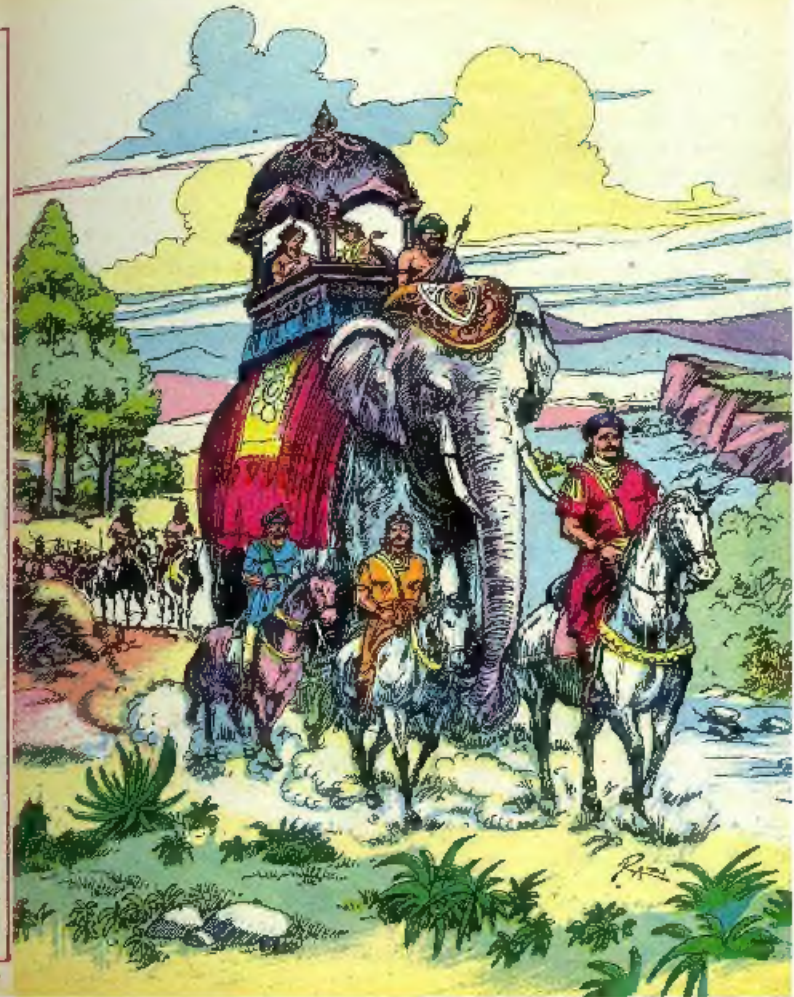
मैत्रीणही बसली. त्या लोकांनी सुमेषच्या दिशेने कूच केले. हत्तीच्या पुढे पुढे वीरसिंह व सर्वदल नात होते अन् मागून दत्तर शिपाई.

हा सर्व तांबा वंगलाजवळ पोचताच जयानन्द मुनीचा पाळीव पोपट मल्ली उबत जवळ सुकन्येजवळ आला आणि तिच्या मांजीवर एक चिड्डी टाकून निघून गेला. पोपट कुणाला दिसलाही नाही. सुकन्येने चिड्डी वाचली अन् आपल्या मैत्रीणीच्या कावात काहीतरी सांगितले. ताबडतोब ती वेशूद झाल्यासारखी मैत्रीणीच्या मांजीवर कोसळली.

"धांबा! धांबा!" सुकन्येची मैत्रीण ओरडली.

सर्वजण एकदम जमकून पाहू लागले! मैत्रीण म्हणाली—"वृक्षराणी वेशूद झाली आहे. तिला बाली उतरवून ताबडतोब बंध वोलवायची व्यवस्था करा."

सुकन्येला ताबडतोब अंबारीतून उतरवून बाली ओपवण्यात आले. वीरसिंहाच्या आज्ञेने तेथेच एक तंबू उभारला गेला. एक द्रुत जयपुरीला पोचला आणि बंध व दोन तर्फणीला बरोबर भेळून आला. ते तिचेही राजकुमारीच्या तंबूत शिरले अन् पोंड्या वेळाने बाहेरही आले. "महाराज, राजकुमारी थोड्याच वेळात कुडीवर येईल. ती

बरा अवकाश झालेली आहे. तिला जराशी विभ्रान्ती मिळायला हवी. तिचा हुरीवरून प्रवास करवणे ठीक नव्हे. वासलीची व्यवस्था करा तिच्यासाठी!" अशा उत्तरा देऊन बँबू व त्या दोन तरुणींनी बीरसिंहाचा निरोप घेतला.

जयपुरीतून वासली भाजवावला आणि काही वेळ लावला; इतक्यात संध्याकाळ झाली. बीरसिंहाने पुन्हा हुकूम्या मैमिणीला बोलावून विचारले—“आता राजकुमारी प्रवास करव्याइतपत ठीक आहे ना?”

“तो आत विभ्रान्ती घेत आहे. आपणच वात जाऊन चौकशी करावी ना!” हळूच वाळात हुसत मैमिणी म्हणाली.

बीरसिंह मोठ्या आनंदाने तंबूत शिरला; नंतर बरा साकून त्याने हाक दिली—“राजकुमारी!” परंतु काहीच जाहूल मिळाली नाही त्याला! अर्धवट प्रकाशात विडान्वावरील वस्त्र घोडेसे हलत्यासारखे वाटले. तो हुकूम्या हात

समजून, मोठ्या प्रेमाने स्वतः काकन बीरसिंह भावविभूत होऊन म्हणाला—“युवराणी!”

परंतु हुसत्याच सणी ते देखमी वस्त्र दूर करून एक माकड त्यातून बाहेर आले! बीरसिंहाच्या चेहेरा आपल्या बळांनी जोरबाळून एकाच जडीत ते तंबूबाहेर पडून अदृश्य झाले!

बीरसिंह पळभर कपच झाला. हुताश होऊन शरमेने पोडा वेळ तो आपला चेहराही वर उचलू शकला नाही. येवढ्या-येवढ्यात हे माकड आले तरी कोठून? पुन्हा मग्न-वगैरे तर झाडा नाही? जाडुटोणा वगैरे करून कोणी युवराणीचे माकड तर नाही करून टाकले? हे बर सरे असेल तर पुन्हा माकडाला युवराणीत बघलता येईलच ना?—असा विचार करत करत बीरसिंहने एकदम जोरडून मात्ता दिली—“अरे! पकडा, पकडा त्या माकडाला!” अन् असे जोरडत तो स्वतःच तीरासारखा तंबूबाहेर पावला. (क्रमशः)

कीर्तिचिह्नेचा निर्णय

राजा विक्रम वृद्धनिवृत्ती होता. तो पुन्हा झाडाकडे गेला. फान्सीवर लटकणारे मेल उतरवून त्याने आपल्या खांब्यावर टाकले आणि नेहमीप्रमाणे गुपगुप स्वच्छा-भाष्या विद्येने निघाला. तेव्हा प्रेतांत वात करण्यास वेताळ म्हणाला—“राजा! तुझा वृद्धनिवृत्त आणि कष्टाळ वृत्ति पाहून बला तुझा मोठे कीतुक वाटतंय! आपलं कार्य साधूनही तुला जायत्या अविवेकामुळे किंवा निरर्थक जावहीपणामुळे त्याचा काहीच फायदा होणार नाही जशी मला भीति वाटतेय. उदाहरण म्हणून कीर्तिचिह्ना नावाच्या एका राजकुमारीची गोष्ट मी तुला सांगतो. ती ऐकताना तुझा बम-परिवारही होईल.” नंतर वेताळ गोष्ट सांगू लागला—

स्वर्णदीप्ति राज्यावर राजा विश्वकान्त राज्य करीत असे. तो मोठा जनप्रिय राजा

वेताळाच्या गोष्टी

होता लोक त्याला 'अज्ञातयन्त्र' म्हणत असपासच्या राज्याचे राजेही त्याचा वावर पुढे ठेवून आपापला राजकारभार सभालण्याचा प्रयत्न करीत

विश्वक्रान्तला चन्द्रदीप्त नावाचा एकुलता एक पुत्र होता तारुण्यात पदापेक्ष करीपर्यंत एक सद्गुणसंपन्न व पराक्रमी राजपुत्राचे म्हणून आसपास तो चांगला प्रसिद्ध झाला होता. ज्या ज्या राजांना उपर कन्या होत्या, ते ते राजे चन्द्रदीप्त आपला जावई व्हावा अशी स्वप्ने पाहू लागले होते. त्यांच्यापैकीच एक राजा होता सूर्यकेतु. त्याच्या राज्याचे नाव सौगन्धी.

सूर्यकेतु हा विषयक्रान्तचा चांगला मित्रही होता. आपली कन्या कीर्तिचन्द्रिका चन्द्रदीप्तला द्यावी असे सूर्यकेतुच्या मनात आले. अज्ञातच कीर्तिचन्द्रिकेच्या बाबत येथीकडून त्याला अशी खबर मिळाली की आपल्या भुलीचे वन चन्द्रदीप्तकडेच आकृष्ट झाले आहे आणि तिने विवाह करायचा तर चन्द्रदीप्तचीच असा निश्चय केलेला आहे.

हे कळल्यावर तर सूर्यकेतु स्वतःच आपला मित्र विश्वक्रान्त याला जाऊन भेटला. तो म्हणाला—“प्रिय मित्रा, मी तुझ्या चन्द्रदीप्तला चांगला ओळखतो. तुम्ही माझी कन्या कीर्तिचन्द्रिका हिला पाहिलेलेच आहेत. माझी अशी इच्छा आहे की तिचा आपली सून म्हणून तुम्ही स्वीकार करावास आणि आपली येथी नात्याने बाणखोच दड करावीस.”

मित्राचे हे बोलणे ऐकून विश्वक्रान्तला खूपच आनंद झाला! त्याने ताबडतोब आपला पुत्र चन्द्रदीप्त याला बोलावून घेऊन त्याच्यापुढे हा प्रस्ताव मांडला.

पिरयाची इच्छा ऐकल्यावर चन्द्रदीप्त म्हणाला—“मला क्षमा करा बाबा, पण सामरिकीची बुवराशी मनोजमाला हिच्यावर प्रेम आहे माझ! तिच्याशीच विवाह करायचा निश्चय केला आहे मी!”

विश्वक्रान्त बोला घेऊन विचारात पडला व म्हणाला—“ठीक आहे! विवाहाचा प्रयत्न हा तुझ्या व्यक्तिगत जीवनाचा प्रश्न आहे. ‘माम्ही दोष’ मित्र आहेस, म्याही मनायची इच्छा आहे आमची! पण हरकत नाही, देवाची इच्छा असेल तसेच होईल! बाळ शकतोच बेटा हू!”

पण मगच त्याला झोकत सूर्यकेतु म्हणाला—“राजकुमार, माझ्या मुलीचे, पाचने तुलाच वरले आहे. तिला नाकारू नकोस”

चन्द्रदीप्तने मोठ्या तन्नतेने आणि मृदु स्वराने त्याची विनंति नाकारली. यावर सूर्यकेतु विश्वक्रान्तला म्हणाला—“अरे, हा चन्द्रदीप्त वचून लहान आहे वचनभरो आहे. त्याला तीट समजावून सांगायचा प्रयत्न कर ना मित्रा!”

विश्वक्रान्त यावर म्हणाला—“विवाहाच्या बाबतीत जुलूम जबरदस्ती करी नसते!”

‘हरकत माही मनोजमालेबरोबर नास्याही मुलीशी विवाह करायला का संगत नाहीस तू त्याला?’ सूर्यकेतु उतावळेपणाने बोलला

वडोल काही उत्तर देणार, यापूर्वीच चन्द्रदीप्त याला म्हणाला—“अमा अमावी काका, पण आमच्या वंशात एकपत्नीव्रत पाळले जात!”

हे ऐकून सूर्यकेतु रामाने लाल होत ओरडला—“तू जर या लग्नाला तयार झाला नाहीस तर परिणाम फार वाईट होईल हू! नकार महान पडेल फार!” असे बोलून आपल्या रथात बसून सूर्यकेतु आपल्या राज्यात मिघून गेला

मगनंतर एका आठवड्यातच सूर्यकेतुने विश्वक्रान्तच्या राज्यावर हल्ला करण्याची घोषणा केली. नाइलाजाने विश्वक्रान्तही युद्धाच्या तयारीला लागला.

युद्धाला निघालेल्या आपल्या पित्याला चन्द्रदीप्त म्हणाला—‘बाबा! या युद्धाचं मूळ मोच आहे तेव्हा मोच सूर्यकेतुला तोंड वेदीत.’

एकडे कीर्तिचन्द्रिकेलाही आपल्या पिराची विरुद्धाची विरुद्धाची बुद्धाची घोषणा विरुद्धाची आपल्याची राहो

रूप विचार केवळचर तिला एक भागें मुक्ता. ती स्वतःही मुक्तेकलेत नांगलीन प्रवीण होती तेव्हा आपल्या राज्याच्या वतीने स्वतःच जाऊन चन्द्रवीरपती युद्ध करावे असा तिचा विचार ठरला. युद्धात ती स्वतः हारली तर चन्द्रवीरपतीने मनोस मासणी खुशाल विवाह करावा, अन्य उलट चन्द्रवीरपती हारला तर त्याचा आपल्याशी लग्न करणे माग पाडवने-नण, हा विचार केवळ विचार म्हणून नांगला आहे, प्रत्यक्षात चन्द्रवीरपती हारवणे आपल्याला शक्य होईलच कशावरून ?

कीर्तिचन्द्रिकेच्या मनात जेव्हा ही शंका उत्पन्न झाली, तेव्हा आपल्या राजगुरूचे तिला अजानक स्पर्श झाले. सूर्यकंतुच्या राज्याच्या जवळच धक्षकारण्यात नीलाम्बर नावाचा एक मुनि रहात असे. तो महान् तपोनरसंपन्न होता. एकाही गोष्टे श्याम्य नाटली तर लग्न तो वरदान देत असे

कीर्तिचन्द्रिका तान्दतोय पाठ्यावर स्नान होऊन त्याला भरणान पळवत नीलाम्बर मुनीकडे गेली. आपली अडचण तिनं त्याच्या समोर प्रकट केली. मोठा विचार करून मुनि म्हणाला "वेडी, मी तुला सद्गुणसिद्धि द्यावाच एक मन्त्र देतो त्या मन्त्राच्या प्रभावाने तुला एका क्षण-भराकरता आपली उलटवार विदुत्वेगाने

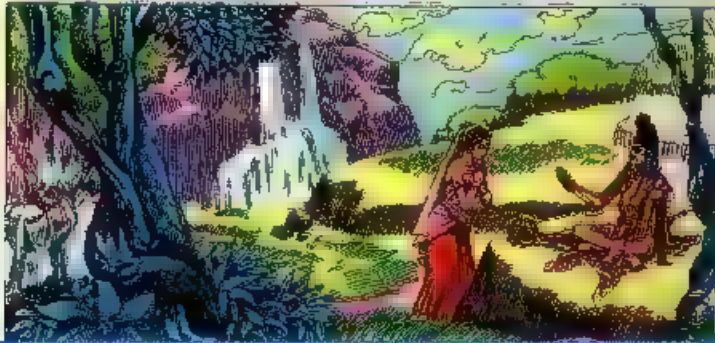
चाळवता येईल. किल्लीही महान् मोठ्या अस्त्रांनी तूरी त्यावेळी तो तुझ्याशी लढू शकणार नाही ! तुझ्यासमोर त्यावेळी कोणी टिकूच शकणार नाही" मुनीने कीर्ति-चन्द्रिकेला मन्त्रीपदेक दिला

मोठ्या आज्ञेने बुनीतमोर कृतज्ञता प्रकट करून ती राजधानीत परतली तिच्याकडून सर्व वार्ता जाणून सूर्यकेतु आजदला. तो म्हणाला-"तु पुढेदेवात जाऊन चन्द्रवीरपती युद्ध कर तो हारला की त्याला राज्य परत करण्याचे प्रलोभन दाखवून विजाहावाठी तयार करता येईल"

यानंतर सूर्यकेतुने एका वृत्ताकरनी विरुद्धाच्या कळवले की-"युद्धाच्या

निमित्ताने दोन्ही देशांच्या सैनिकांचे प्राण पालवण वरं नव्हे अस सणा घाटत तेव्हा माझ्या राज्यातल्या एका भीराची तुझ्या पुढाचे खडगयुद्ध करावे, अम् त्यात जर तुला चन्द्रवीरपती हारला तर तुझं राज्य आमच्या हाती यावे, अम् या उलट, जर आमचा वीर हारला तर आमचं राज्य तुमं होईल"

हा प्रस्ताव विरुद्धाच्या मान्य केला युद्धभूमिपर पुढे वेचाल्या कीर्तिचन्द्रिकेचे आणि चन्द्रवीरपतीचे युद्ध सुरू झाले. मोठा वेळ झाल्यावर चन्द्रवीरपतीचे वार युक्तीने कीर्तिचन्द्रिकेला काठीस आऊ लागले आता तिने मुनीकडून प्राप्त झालेला सद्गुणसिद्धि मन्त्र जपला. तान्दतोय तिच्या हातातली

तलवार विजयसारांनी वपलपतीने चालू लागली अणभर काय बालसे हेच चन्द्रदीप्ताला कळेल? नास, दुसऱ्याच क्षणी त्याच्या हातातली तलवार निखळून धूर जाऊन पडली!

चन्द्रदीप्ताला कीच कळून घेऊन सूर्यकेतु आपल्या राण्यात गेला. दुसऱ्या दिवशी तो चन्द्रदीप्ताला म्हणाला—“अजूनही आपला निर्णय बदलायला तुला अवधि आहे. वेध बदलून मऊन माझ्या मुलीने युद्धात तुला हरवले आहे. माझा जावई होण्याचे कबूल करत अवकाश तर माझ्या मुलीसह मास राज्यही तुमचे होईल. माझी अजूनही तयारी आहे याका.”

यावर चन्द्रदीप्त बोलला—“माफ करा महाराज! विवाहाच्या बाबतीतला माझा निर्णय भी पूर्वीच आपल्याला सांगितला आहे. अजूनही त्यात बदल होणे अशक्य!”

पित्याकडून चन्द्रदीप्ताला हा निश्चय ऐकून कीर्तिचन्द्रिका फारच निराश झाली. इकडे मनोज्ञमालेच्या पित्याला—राजा सोमवर्माला जेव्हा कळले की सूर्यकेतु चन्द्रदीप्ताला कैद करून घेऊन गेला आहे, तेव्हा त्याने सूर्यकेतुची युद्ध करायची घोषणा केली. ते ऐकून सूर्यकेतु आपल्या कन्येला बोलवून घेऊन म्हणाला—“सोमवर्माची युद्धाची घोषणा ऐकून तुला काळजीत पडण्याचे काहीच कारण नाही. आपल्या सैन्यापुढे त्याचे सैन्य नक्कीच निष्प्रभ ठरेल. आपल्या सेनापतीला ससैन्य पाठवून मी त्याचा सहज पाडाव करून टाकीन.”

परन्तु आतापर्यंत जे काही घडत त्याबद्दल नीट लोखंडी विचार करून कीर्तिचन्द्रिका आपल्या पित्याला म्हणाली—“माबा! पण मीच आपला निर्णय आता बदलला आहे. स्वतः समोर राहून चन्द्रदीप्ता व मनोज्ञमालेचा विवाह करून घ्यायची माझी इच्छा आहे.”

सूर्यकेतुनेही यावर स्वीकारात्मक आपली मान हलवली. मन्त्र्यांच्या हातून त्याने

विरवास्तवकडे असे वज्र पाठवले की, “माझ्या मुलीने तुझ्या मुलाला मन्त्राच्या साहाय्याने जिंकले आहे, स्वतःच्या शक्तीने नव्हे. तेव्हा मुला आपला पराभव झाला असे मानण्याची गरज नाही. तुमचे राज्य तुमचे राहील, तुम्हा उकीचच त्रास दिला-बद्दल मी तुम्ही क्षमा मागतो.” यानंतर कीर्तिचन्द्रिकेसमक्ष चन्द्रदीप्त व मनोज्ञमाला यांचा विवाह झाला.

इतकी गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला—“राजा, कीर्तिचन्द्रिकेचे चन्द्रदीप्तावर खरोखरीच खूप प्रेम होते यात काही शंकाच नाही. चन्द्रदीप्ताने तिचा अखेर केल्यावर मुनींच्या मन्त्रप्रभावाने तिनं त्याला युद्धात हरवून त्याचं हृदय जिंकण्याचा प्रयत्न केला. पण युद्धात जय होऊनही ती त्याचे हृदय जिंकू शकली नाही. अशा परिस्थितीत चन्द्रदीप्ताचा सूत्र उगवायचा विचार न करता तिने मनोज्ञमालेचा त्याग्योक्ती विवाह का करवून दिला? तिचं हे सर्व वागणं अतिवेकीपणाच वधू अवधीन नाही वाटत?

या प्रश्नाच उत्तर माहीत असूनही देव्याच तू टाळलेस तर तुझ मस्तक भेदून जाईल!”

तेव्हा राजा विक्रम उतरला—“कीर्तिचन्द्रिका मुळातच सात्त्विक स्वभावाची होती. चन्द्रदीप्तावरील आपलं प्रेम ती विसरू शकत नव्हती. युद्धामुळे होणारी हानीही तिच्या पसलत नव्हती; त्यामुळेच तर गुरूची मदत घेऊन तिने इन्द्रयुद्धाचा निर्णय घेतला. पण इन्द्रयुद्धात हारल्यानंतर चन्द्रदीप्त जेव्हा राण्याला मुक्तयक्षाही तयार झाला, तेव्हा त्याचे मनोज्ञमालेवरचे उत्कट प्रेम तिच्या लक्षात आले. अशा परिस्थितीत स्त्रीमुखम सहनशीलता व त्याच हे आपले गुण प्रकट करून कीर्तिचन्द्रिकेने स्वतःच चन्द्रदीप्त व मनोज्ञमाला यांचा विवाह लावून दिला. यात अतिवेक किंवा अर्धहीनता यांचा आराही लवळेश नाही.”

अशा तऱ्हेने मौनमग झाल्यामुळे वेताळ राजा विक्रमाच्या लांबघावरून अदृश्य होऊन पुन्हा त्याच झालाच्या फांबीवर लटकू लागला. (कल्पित)

महान् स्वप्नदर्शी भारत
भारताची अंतरचेतना कोणती?

[पान ३३ पहा]

साहित्य सोनियाच्या खाणी

१. विपाय्याच्या बंडातील घटनांचे आपल्या डोळ्यांनी पाहिलेले वर्णन लिहिणारा इंग्रजी पत्रकार कोण?
२. तो कोणत्या व्यक्तीचा प्रतिनिधि होता?
३. नास्टेरने लिहिलेली प्रसिद्ध न्यायात्मक काव्यवरी कोणती?
४. २,२०० नाटके लिहिणारा नाटककार कोण?
५. बौद्ध धर्माचे ग्रंथ कोणत्या भाषेत लिहिलेले आहेत?

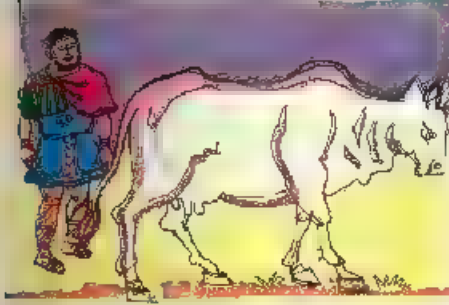
उत्तरावली

सुद्धाळा माहीत आहे?

१. डॉ. क्रिश्चियन वर्नर
२. लुई वायकनकी
३. टाडमोरियस
४. मॉडिग्ल
५. जपानी सम्राट हिरोहिटो
६. बुद्धा निम्बुदात झालेल्या जपानच्या पराभवाच्या वेळी

साहित्य

१. विलियम होवर्ड रसेल
२. लंडनचे 'दि टाइम्स'
३. कॅव्हाइक
४. जेम्स डी वेगा ऑफ स्पेन (१५६२-१६३५)
५. पारसी

जपातल्या बौद्धांचा काव्य-१

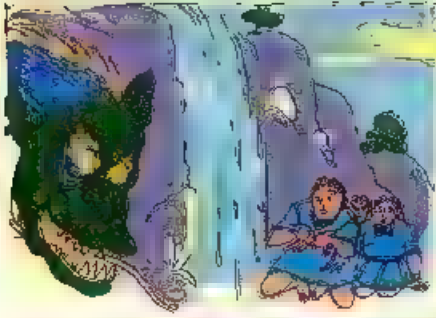
कॅव्हाइक्या दाताची पेरणी

दांयाच्या राजकुमार कॅव्हाइक याचा एकदा एक अशी दिव्यबाणी देऊ आली की, काही विशेष जमी जिह्ने धारण केल्यास माय दिसली तर त्याने शिक्षा माग्ये जावे आणि तो जेथे बसेल तेथेच एक शहर नसवावे त्या वर्णनाची राय कॅव्हाइकने एकदा पाहिली आणि तो शिक्षा माग्ये जाऊ लागला.

जनबुदातपासून खूप दूर एका जंगलात ती राय घुबली आणि एका जमी बसली राजकुमाराने ओळखले की आपल्याला इथेच एक नगर निर्माण करावचे आहे आणि राय बसलेली जागा हा त्या नगराचा केन्द्रबिंदु असावा, म्हणून कॅव्हाइकने त्या जमी खण करून ठेवली व तो तेथून निघून गेला.

काही लोकांना बरोबर घेऊन राजकुमार पुन्हा त्या जमिनी पोचला आणि त्याही जमिनीची सुचवात करणार्यांनी तिथे जाऊन रहाण्याचा लोकांनी पाण्याची सोय पहावी लागते यासाठी कॅव्हाइकने प्रथम आपल्या लोकांना आपल्यात पाण्याचा प्रवाह कोठे बसेल, तर पाहून काढावला सांगितले.

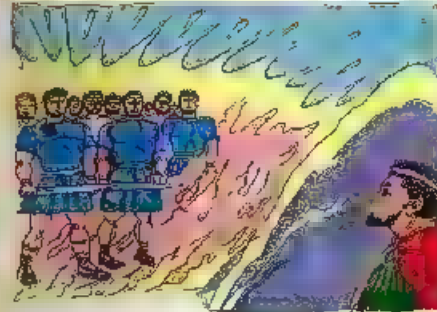
Restore

राजकुमाराच्या त्या अनुयायांनी बोवा नेळ इकडे-तिकडे होष्टवे तेव्हा त्यांचा कुटुंबेसा पाण्याचा खळखळ आवाज ऐकू खासा मोठ्या आनन्दाने ते त्या दिसेला घाबरे. पुरंतु ते जेव्हा ते पाणी पिऊ लागले, तेव्हा आप्तानक त्या घारे मरणून एक राक्षसाकार प्राणी बाहेर पडला.

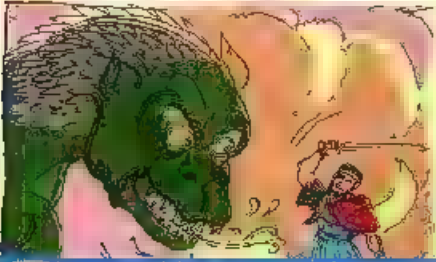
जवळताग हुंगानेचे दात दकडे तिकडे विचरून पडलेले होते. ते सर्व एकत्र करून राजकुमारने ते एका जागी एकत्र गुप्तून टाकले हे सर्व त्याने देवीच्या मन्त्र्यानेच केले वसे केले नसवे, तर त्या दातांमुळे खूपसे मुकसान झाले असते.

त्या राजाची हुंगानेचे काही सोकांना पकडले त्या विचार्यांनी त्याच्या पकडीतून सुटायचा खूप प्रयत्न केला पण अय्ये! हुंगानेचे त्यांना भाकनच टाकले! त्यांच्या सरणकाळच्या किनाळ्यांनी कोंडमसला तेथे आकर्षून नेले.

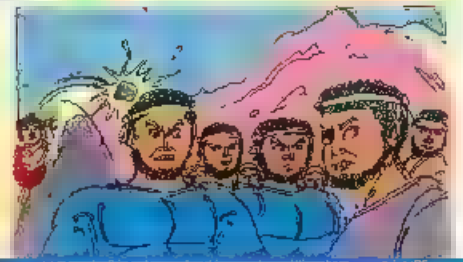

जिथे ते कात पुरले होते तेथून वचानक मन्त्र्याची एक पुढी चुकली काहीर पडली. ते सैनिक खूप भागीट जाणि जो पुढे बईल त्याला मारायला उचल असल्या-सारचे विसल होते. ते सर्व पाहून राजकुमार एका खडकाज्याक दडून बसला.

राजकुमार कोंडमसले देवी जेतनची आर्पण केले जाणि तिचा भागीचरि प्राप्त करून घेऊन त्याने हुंगानेचर हल्ला केला मोठ्या धैर्याने व शौर्याने लढून गोवटी कोंडमसले हुंगानेला धरायापी केले.

खवकामागून राजकुमारने एक दगड त्या हुंगान सैनिकांमधे फेकला. दगड कोणी केकसा हे त्या सैनिकांना कळलेच नाही एका थोड्याने दुरुम्याचा रागाचे विचारले-"हू फेकलास दगड?" हो थोडा म्हणाला-"जी? नाही, नाही."

अशा प्रकारे तुम्ही, मी-मी करत त्या सैनिकांमध्ये भांडण सुरू झाले. प्रत्येकजण दुसऱ्यावर आरोप लाडू पहात होता. 'दबध आपण ऐकला' असे कबूल करायला कोणीच तयार नव्हता, कारण तो खरे तर कॅडवेलनेच कंकडा होला यथेष्ट्या लोकांमध्ये विक्रीपास जाऊन ते सैनिक आपापसांतच लढणे सुरू झाले होते !

जेव्हाही स्वाभिमानी फक्त राखण सैनिक जिवंत राहिले त्या पाचोनीही कॅडवेलच्या तापला नायक बंधनाने तेथे मननाने नागरिकांना बोधनीय सहाम्य करायचेही त्यांनी कबूल केले त्यामुळे राजकुमाराला सुख मान्य आहे !

अशा तऱ्हेने वीसवर्षे वेळ सुरू निर्माण झाले. वेळाने राजपरिवाराचे पुर्वत व संस्थापक ते पाच मोठेच बनले. अनेक शतकांनंतर महान साम्राज्य विकसनर घाले हे बहुर नष्ट केले तो प्राप्त झाला विपाह नावाने ओळखला जात आहे.

रुपयांचे दान

सीताराम एक नंबरचा कजूस होता. एक दिवशी तो काही कामासाठी जेजोरच्या गावी गेला आणि काम झाल्या-बरोबर जेजोरला रस्त्याने जाण्यासाठी परत येऊ लागला. इतक्यात त्याला एका जाटाकाली एक म्हतारा बसला. बिनास लोकात-कडून हेराम झालेला होता. सीतारामला पाहून म्हताराने गलाबया केला- "महाराज, मी तहानेने न्याकुळ झालो आहे. थोडे पाणी पावून मला जिवदान द्या" म्हताराने बोलला ऐकून सीताराम थोडा खबकला. "मि म्हणाला- "तु मला ओळखत नाहीस, मी आहे एक नंबरचा कजूस ठाऊक आहे तुला ?

म्हताराने बोलले विचार केला. एक चांदीचा रुपया सीतारामला दिला. नि त्याच्या लोटासाठी पाणी घटाघट पिऊन आपली तहान भागवली. मग तो सीता-

रामला म्हणाला- "महाराज, मी रण तुमच्या बरोबर तुमच्या गावी येतो. तुम्ही मला मदत केली रथा बदल्यात मी तुम्हाला शकडी रुपये मिळवून देईन" "तू तर कंगाल भिकारी, तू कसली मला मदत करणार ?" सीताराम म्हणाला हे ऐकून म्हतारा जरा सुद्धा निरासा झाला नाही. मोठ्या आत्मविश्वासाने तो सांगू लागला- "माझ्या बुडीची ताकत अशी- तशी कमजूर नका. मी उद्या आपल्या घरा-समोर उभा राहून दान मागेन ! आपण मला एक रुपया दान द्यायचा अस, पहा कमाळ होईल, मी आपल्याला पैसांच पैसा देईन !"

चिडून सीताराम म्हणाला- "काय म्हणतोस, रुपया ! नाही बाबा, एक फुटकी कीडो सुद्धा मी तुला देणार नाही."

"आही, तुम्ही असे पावरताय काय ? मी काय म्हणतो आहे, ते मीड समजून तरी

रामच्या हाती दिला आता सीताराम दान घायला तयार झाला

सीताराम बरोबर म्हातारा ही त्याच्या गावी आला. दुसऱ्या दिवशी ठरल्याप्रमाणे सर्व काही झाले. गावात सगळीकडे वार्ता पसरली की सीतारामने एक रुपया दान दिला. गावातल्या लोकांना वाटल की ज्या वर्षी सीताराम सारख्या कुजूस माणसाने एक रुपया दान दिला त्या वर्षी या म्हाताराचा जरूर काही विशेषता असली पाहिजे. सामान्य माणसे ही म्हाताऱ्याचा शोध घेऊन येत आणि एकेक रुपया देऊन जात.

अशा प्रकारे एका दिवसात म्हाताऱ्या-जवळ दहा हजार रुपये जमा झाले. म्हाताऱ्याने ठरल्याप्रमाणे एक हजार रुपये सीतारामला दिले आणि म्हणाला- 'तुला ही तुम्ही मला असाच धुक रुपया दान घायला. विनम्रपणे काही ह!'

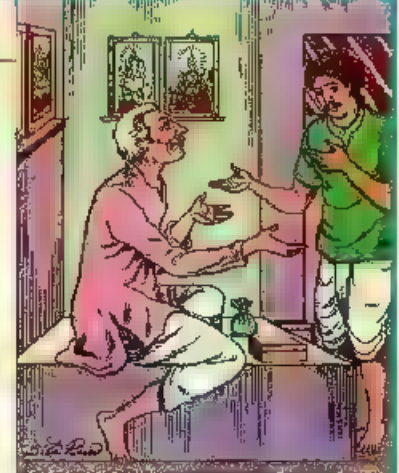
सीतारामने पुन्हा बका प्रदर्शित केली- 'आता हे एक हजार रुपये माझे झाले. तुला रुपया दिला, जून तो घेऊन तू पळून गेल्या तर? माझ निष्कारण नुकसान होईल एक रुपयाच!'

म्हाताऱ्याने पुन्हा एक रुपया सीतारामच्या हाती दिला नि तो निघून गेला. दोन आठवड्यात सीतारामला रोज हजार हजार रुपये देऊन ही म्हाताऱ्याजवळ

वाता एक लाख रुपये जमले. या रकमेतून म्हाताऱ्याने एक छान घर अरेबी केले. स्वयंपाक करण्यासाठी नि घरातील इतर कामासाठी म्हाताऱ्याने दोन नोकर ठेवले. जमा झालेली रक्कम व्याजाने देऊन तो भारामात जीवून चणू लागला. तरी ही सीताराम कडून म्हातारा रोज एक रुपया दान घेत राहिला.

जे ठोक म्हाताऱ्याला रोज दान करीत, त्यांच्या घनात एक शंका निर्माण झाली. म्हाताऱ्याच्या रोजच्या कामांवर बारकाईने नजर ठेवण्याचे काम त्यांनी एकावर सोपवले. दोन दिवसांत त्या गुप्तचराकडून वस्तुस्थितीचा जाणीव त्यांना झाली. सग त्यांनी सीताराम आणि म्हातारा यांना दोघी ठरवून त्यांच्या विरुद्ध न्यायालयात फिर्याद केली. सीताराम नि म्हाताऱ्याच्या न्यायाधीशाने बोलवून घेतले आणि त्यांचे काय म्हणजे आहे ते विचारले.

म्हातारा गराही पावरला नाही. त्याने घेयाने त्यायाधीशाला सांगितले- 'म्हाराच, जे काही घडले त्यात सीतारामने कोणाला धोका दिला नाही. माझ्यावर विस्वास ठेवून तो मला दान देत राहिला. ज्या अन्य लोकांनी मला दान दिले, त्यांना मी काही बक्ष्य दिले नव्हते. ते आपण होऊन माझ्याकडे आले आणि त्यांनी मला दान.

दिले. जसा रोजीने माझ्याजवळ पुष्कळ पैसा जमला, दान देणे यात तर काही नुक नक्कीच नाही. माझ्यामुळे या गावा-तल्या कोणाच ही दहा-बंकरा रुपयांहून अधिक नुकसान झालेले नाही. जे दिले, ते ही त्यांनी स्वबुद्धीने दिले आहे. सीतारामने दान दिल्यामुळे बाळा जून पयपरा झाला, म्हणून मी सीतारामला रोज एक हजार रुपये देत राहिलो.

तुकाह करण्याची निवेदन केले- 'ही सगळी याने रचलेली गोष्ट आहे. जर म्हणजे सीताराम नि म्हाताऱ्याने मिळून आम्हाला लुटायचा एक कट रचला. यांना असं सोडले तर हे गावोगाव जाऊन असं

घ्या. आपण मला दान दिले तर लोकांना वाटल माझ्यात काही तरी महिमा आहे. आपण मला पदत केलीत तर मी आपल्याला रोज हजार रुपये देत जाईन!' म्हाताऱ्याने आपली घोडना समजावून सांगितली.

"रोज हजार रुपये देणार ही तुम्ही योजना तर मोठी आकर्षक आहे. पण तुम्हाला काय मरोसा? एकाद्या वेळी माझा रुपया ही जाणार नाही कशावरून?" सीतारामने आपली शंका प्रदर्शित केली.

"इतका संशय असला, तर आताच मी तुम्हाला हा रुपया देतो. उद्या हाच मला पुन्हा दान म्हणून द्या. सग तर झाले!" असं म्हणत म्हाताऱ्याने एक रुपया सीता-

लोकांना फसवतील यांना कडक शिक्षा दिली पाहिजे !”

तेव्हा हात जोडून म्हातारा न्यायाधीशाला म्हणाला- “महाराज, मी पंचवीस वर्षांचा होतो, तेव्हाच ही युक्ति मला सुचली होती ही कल्पना घेऊन मी जनक गावातून फिरलो. पण कुठेच राज्ञी उगळ शिजली नाही शेंबटी म्हातारपणी या इथं मला यश मिळालं !”

“तुझ्या बोलण्यावर आमचा विश्वास नाही या गावात तुला जर यश मिळालं, तर तसंच अन्यत्र का न मिळाव ?” न्यायाधीशाने विचारले.

म्हाताच्यानं समजावून सांगितलं - “त्याच एक खास कारण आहे. इतर ठिकाणचे लोक सीताराम सारख्या कजूस याणसांचा अवावर करीत, तो करील तसे ते करीत नसत म्हणून त्या गावात माझी यांजना सफळ झाली नाही. इथली गोष्ट मात्र वेगळी आहे. सीताराम जे करील, त्याप्रमाणे करून घावला रफायवा करून

ध्यावत, असे आमणारे निदान इथे देहा हजार लोक तरी निश्चित आहेत. म्हणूनच माझ्या थोडक्यात इथे प्रचंड प्रतिसाव मिळाला, मला जातले संपूर्ण जगत असं दुसरं गाव नाही.”

म्हाताच्यानं आपल्या बुद्धीच्या साहाय्याने दाखवून दिलं की या गावातले लोक कोसे स्वार्थी आहेत आणि जे घात देतात ते ही स्वार्थ-मावनेनेच देतात. तक्रार करणाऱ्यांच्या ही लक्षात आणं की म्हाताच्याला यश मिळालं याच कारण लोकांचा स्वार्थीपणा आहे, यात म्हाताच्याची काही शोकेबाजी नाही. मग म्हातारा कि सीताराम दोघांना सोडून देण्यात आलं.

आता सीतारामला ही म्हाताच्याच्या म्हणण्यातील मखली समजली त्यामुळे त्याच्या ही विचारात चांगलाच बदल घडून आला. त्याने आपला कजूसपणा सोडून दिला नि तो महादानी आणि समाजसेवक बनला. त्यानंतर गावात कोणी ही कजूस दिसेनासा झाला.

वीर हनुमान

रामाच्या आज्ञेनुसार लक्ष्मण किर्जिकेला जायला निघाला, त्याच्या सांघावर मनुष्य लटकलेलं होतं. सुग्रीवाकडे जाऊन काम बोलावचं, त्यावर तो काम उत्तर देईल, आणि त्यावर आपण काय प्रत्युत्तर द्यायचं वगैरे विचार त्याच्या मनात येत होते. पण म्हणजे तो जरा चिंतेतच होता. रावाला नसत बरण्यासाठी सुग्रीव अकून का आला नाही, त्याच्या मार्गात काही नवीन अडचणी तर निर्माण झाल्या नाहीत ना याबाबत निरनिराळ्या विचारांनी त्याच्या मनात येमान मातले होतं.

दूर लक्ष्मणाला पाहून प्रथम वानरांना वाटले कोणी शत्रूच येत आहे. म्हणून झारे, वगड वगैरे घेऊन ते युद्धाला तयार

झाले, हे सर्व पाहून लक्ष्मणाचा राग अधिकच भडकला. त्याच्या चेहऱ्यावरील क्रोध पाहून वानर अमळ घाबरले आणि त्यांनी सुग्रीवाकडं जाऊन त्याला लक्ष्मण येत असल्याची वार्ता दिली. पण सुग्रीव यावेळी आपल्या रंग-महालात विलास करीत होता. एक सुंदरी आपल्या सुरेल आवाजात एक राग आजापीत हांवी नि सुग्रीव तन्मयतेने संगीतानंद लुटत होता त्याने इकडे लक्षच दिले नाही.

जगद आवकून लक्ष्मणाला सामोरा आला. लक्ष्मण त्याला म्हणाला- “बाळा, सुग्रीवाला जेव्हा सांग की मी आलो आहे त्याला सांग की माझा भाऊ फार दुःखी आहे, म्हणून मी आलो आहे. रामाने मला

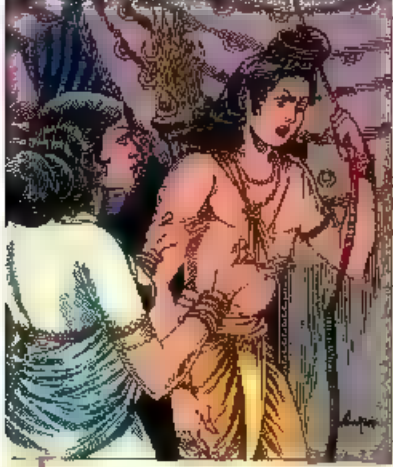
माझ्या विरुद्ध त्याचे कान भलेले दिसताहेत मी भ्वायली आहे आहे अस कोणी समजू नये मला राम-लक्ष्मणांचे कसले बंधू ? ते दोघे तर माझे मित्र आहेत. त्यांनी अकारण माझ्यावर बंधे उपकार केलेले आहेत त्यांची परतफेड मी करू शकेन की नाही याबद्दल मला भीती वाटते तरी पण त्यांना सर्वतोपरी मदत करण्याची माझी इच्छा आहे. त्यासाठी जे काही करावे त्याची पूर्वतयारी मी करून चुकलो आहे. मला यश मिळेल की नाही, मानावल माझे मन हविल आहे."

त्यावेळी सर्व मंत्र्यांसमक्ष बुद्धिमान हनुमान सुग्रीवाला म्हणाला-"राजन्, रामाने आपल्यावर केलेले उपकार आपण विसरला नाहीत ही फार चांगली गोष्ट आहे असावधानपणे आपण विकडे लक्ष दिलेले नाही हे माघ करा. माता शरद न्हेतु चुक झाला. युद्ध करण्यासाठी हीच वेळ योग्य होय. म्हणूनच लक्ष्मण बाला असावा पत्नी-विरहाने व्याकुळ झालेल्या रामाने लक्ष्मणाकरवी काही कटु गोष्टी एकवल्या असल्या तर बाटा ते आपल्याला सहन करेल पाहिजे आपण आपले कर्तव्य विसरलो हे विसरून चालणार नाही लक्ष्मणाला शांत करण्यासाठी काही अन्य उपाय दिसत नाही तुमच्या कन्यायासाठी मंत्री या नात्याने मी हे सुगळं बोललो. आपला मुसगा व अन्य

सुग्रीवाला वेळून येण्यासाठी पाठविले आहे. जर सुग्रीव माझ्या बरोबर व आला तर राम रागावेल नि त्या काय होईल हे सोपला येणार नाही त्याने स्वतःच मला भेटायला बाने नि माझे म्हणजे एकावे असं तु त्याच्याकडे जाऊन सांग "

अंगद नाबळतोच सुग्रीवाकडे गेला आणि अतिशय रागाने लालबुद्ध लक्ष्मण त्याला भेटायला बाल्याचा निरोप तांगितला. यावर सुग्रीव आपल्या मंत्र्यांना म्हणाला-"मी काही चुकीचं काम केलेल नाही, किंवा काही चुकीचं बोललो नाही मग हा लक्ष्मण माझ्यावर का इतका रागावला आहे हे माझ्या लक्षात येत नाही माझ्या सधूनी

मार्दव्यांसह लक्ष्मणाकडे जा आणि त्याला नम्रतपूर्वक नमस्कार करून हे सगळे सांगा मग लक्ष्मणाचा पारा खाली उतरेल रामाला मदत करण्यात आपल्याला यश मिळणार नाही असे का बरे पुन्हाला काटते?"

अंगद गेला नि लक्ष्मणाला आपल्या बरोबर घेऊन परत आला. किष्किंदेतील वानर-प्रमुखांची बरे पहात लक्ष्मण सुग्रीवाच्या महालापर्यंत पोचला. सुग्रीवाचे घर म्हणजे जणू इन्द्र-ववन! सुग्रीवाच्या अंतःपुरातून बीचा-वाढ्याचे सूर ऐकू येत होते तेथे अनेक सुंदर स्त्रिया विह्वल होत्या. सुग्रीव शोक-चिलासात बंग झालेला दिसत होता. हे पाहून लक्ष्मणाला अतिशय

राग जाला त्याने अनुध्याची अत्यंघा ओढली, ती ध्वनि सर्वत्र दुमदुमला

तो अयानक आवाज ऐकताच लक्ष्मण आल्याच सुग्रीवाला समजलं. इतकंच ताहीं तर भीतीमुळे त्याच ऊर घडघडू लागलं गळा घुकून गेला तो ताराला म्हणाला - "तारा, हा लक्ष्मण तर मोठ्या सौम्य स्वभावाचा आहे त्याला आप्त का बरे इतका राग यावा? मी असं काय त्याचं त्याचं बोलं मारलंय? तू बोली पुढे चला, त्याचा राग शमविण्याचा प्रयत्न कर. मी मागून खगेच येतोय!"

तारा लक्ष्मणापाशी जाली नि म्हणाली "लक्ष्मणा, क्षात्रत्या भिन्न सुग्रीवावर असे क्रोधित होणं तुला शोभत का? त्याची तुझं काम करण्याची मनापासून इच्छा आहे. या कामी अमळ विलंब झाला हे खरं आहे. तुम्हा सारख्या महापुरुषाने य कश्चित् सुग्रीवावर असं रागावू नये. लक्ष्मणा, तू सुग्रीवाला माफ कर"

मग लक्ष्मणासह तारा महालाच्या अंतर्भागात निघून गेली सुग्रीव स्वर्णाभूषणं लेवून पुष्पमाला धारण करून पुर्वसिंहासनावर आरुढ झालेला होता त्याच्या जवळी-भवती अम्बरान्धारिणी काही सुपर बुधती वावरत होत्या. हे सर्व पहाताच लक्ष्मणाच्या तळपायाची भाग मस्तकाला गेली.

बांदोबा

लक्ष्मणाला पहाताच सुग्रीव आपल्या सिंहासनावरून उतरून जाली आला आस-पासच्या सर्व सुंदर स्त्रिया उठून उभ्या राहिल्या.

नम्रपणे लक्ष्मणाला त्याने अभिवादन केले लक्ष्मण त्याला म्हणाला - "रामानं तुज काम तर केळं, आता रामाचं काम तू करायला गकोस ना? तू कुतश्च नि सोटं बोलणारा आहेस सीतेचा शोध करण्याचं काम तू अबून का सुरू केळं नाहीस? तू असा कुतश्च असधील अस रामाला अगोदराच माहीत असत, तर त्यानं तुला मदत केलीच नसती! तू अशा रीतीने वानरांचा राजा बनला असतास का? मी आता तुला जावल्या वानांनी वालीकडे पाठवू शकतो!"

सुग्रीवाची वाजू घेऊन तारा म्हणाली - "लक्ष्मणा, सुग्रीव होईना नाही, नि दुष्ट ही नाही. त्याला कुतश्च का म्हणतोस? अनेक वर्षे त्याचे हाल-अपेष्टात काढली, आता कुठे थोडं सुख त्याच्या वाढ्याला आलेलं दिसतयं! तुम्या सारख्या सिंघाने यानद्वल त्याला क्षमाच केली पाहिजे नाही का? रामासाठी सुग्रीव मला आणि क्माळाच काय, लगळ काही सोडून देऊ शकतो. सीतेचा शोध करून तो तिला रामापर्यंत निविष्ट घेऊन येईल. हे काम करण्यासाठी तो रावणाशी ही युद्ध करील. या कामा-

दाटीच त्यानं सर्व वानरांना तावडतोड दकडे थापला फर्मावल आहे. सर्व वानर जाता दकडे येतच असतील ते आजच इथे पोचतील, म्हणून लक्ष्मणा, राग सोडून दे, धांज हो"

जाता लक्ष्मणाच्या रागाचा पारा थोडा उतरला. मग सुग्रीवाला ही जरा हलकं वाटलं. तो लक्ष्मणाला म्हणाला - "लक्ष्मणा, बला क्षमा कर. काम सुरू करायला मला थोडा उधीर माला जगात कोणाच्या हातून चूक घडत नाही बर?"

प्रमपूर्वक सुग्रीवाकडे पहात लक्ष्मण म्हणाला - "रावणाशी युद्ध करण्यासाठी तुम्ही मदत मिळाली, की आणखी काय

बांदोबा

पाहिले आम्हाला? तू आता माझ्या बरोबर चक, नि दु ती रामाला आश्वत्थान वेऊन खाच सात्वन कर."

जवळच जम्हा असलेल्या हनुमानाला सुग्रीवाने आज्ञा दिली—'जगातील सर्व वानरांना बोलविण्यासाठी सर्वत्र आपले दूत पाठव. मी बगोबरच काही दूत पाठवलेले आहेत आताही बनून कोणी जाऊ इच्छित नसेल, तर त्याला भाड्याकडे पाठवून दे. दहा विद्वत्ता जे वानर येथे पोचणार नाहीत त्यांना मृत्युदंड मिळेल अशी ही घोषणा कर."

सुग्रीवाच्या आज्ञेनुसार हनुमानाने किष्किंधेतील सर्व वानरांना रात्री विघांते पाठवून दिले.

सुग्रीवाने एक सोन्याची पालखी मागवून घेतली. पालखीत आपल्याबरोबर लक्ष्मणाचा वसवर आणि मोठ्या दिमाखाने आपल्या परिवारासह रामाकडे जायला निघाला. सुग्रीव लक्ष्मणासह पालखीतून खाली उतरला नि क्षात ओढून उभा राहिला. मग तो रामाला साष्टांग नमस्कार करायला निघाला. हतक्याल रामाने त्याला प्रेमभावाने आभिषेक दिले. आता सर्व जण बसले.

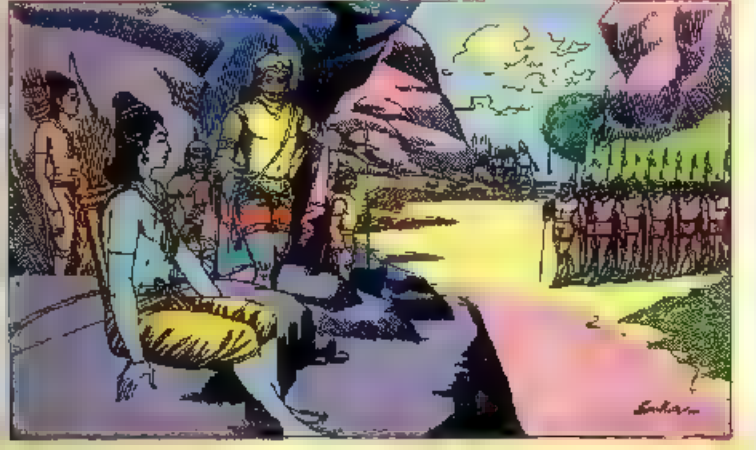
धुडाची वेळ आल्याची रामाने सुग्रीवाला साठवण करून दिली. सुग्रीव म्हणाला "रामा, कोटघावधि प्रतापी वानर तुला साष्टांग नमस्कारासाठी येत आहेत. राजवाचा सचरिवार खंय करून, ते सोबतला तुझ्यापर्यंत पोचवतील!"

सुग्रीवाने आपल्यासाठी जी पूर्वतयारी केली आहे ती पाहून रामाला आनंद झाला. तो म्हणाला—"हे सुग्रीव, तुझ्या मदतीने जी बकर घावूचा अंत करीन वसे मला वाटते."

घाव वेळी आकाशात धूळ उडालेली दिसली. वानरांच्या झुंडीच्या झुंडी येताना दिसल्या. नदीच्या किनाऱ्यावरून, समुद्र-तटावरून नि डोंगरातून कोटघावधि वानर येत असलेले दिसले. काही पांढरे होते काही तांबडे तर काही भुरकट रंगाचे. घातवळी नाकाचा एक वानर अनेक वानरांना घेऊन येत होता. ताराचे त्रडील सोनेरी वणनि महावीर सुषेण कोटि-कोटि वानरांसह येताना दिसले. गबाक्ष आणि

बूझ वानर जि धल्लूक सेनेनिशी आले. नील काळघा वानरांना घेऊन आला. गवय आपल्या बरोबर कोटघावधि वानर घेऊन आला. दरोमुख, बंद, द्विविद, गज हे ही अनेक वानरांच्या सह धऊन पोचले. जांबवान दहा कोटि भल्लूक-सेना घेऊन आला. बंधमादन आणि अंगद हे ही बहु-संख्येने वानरांना-येऊन धाल. वषा रोटीने जगातील सर्व वानरवीर किष्किंधेला येऊन पोचले. त्यांच्या कोलाहलाने आकाश नि पृथ्वी दुमदुमून गेली.

सर्व वानर-प्रमुख सुग्रीवाजवळ आले आणि त्यांनी भक्ति-भावाने सुग्रीवाला नमस्कार केला. सुग्रीवाने सर्वांना रामाच्या हवाली केले आणि सांगितले—"तुम्ही सर्व

जण आघापल्या सेतांना घनात ति गदी-किताच्यावर नीट बसवा, त्यांना जे पाहिजे ते सर्व या."

नंतर सुग्रीव रामाला म्हणाला-"तुम्हाला जेणेनुसार पुढे जाण्यासाठी कोटि-कोटि सैन्येने दानर आलेले आहेत, त्यांच्यात कामरूप, पर्वतशरीरचारी, कामगमन करणारे असे अनेक भयानक पराक्रमी-प्रतापी वीर आहेत. तू आपल्या इच्छेप्रमाणे वांना बघा दे. या वानरांनी काय करावं हे मी चांगलं जाणतो तरी पण तुच आज्ञा द्यावीस हे बरं!"

रामाने आज्ञेचे सुग्रीवाला आशिर्वात दिले आणि म्हणाला-"सुग्रीव, सीता जिवंत तर आहे ना? रावण कोठे आहे? मला सगळं नीट साहीत असलं पाहिजे सीता जिवंत आहे हे खात्रीपूर्वक समजलं म्हणजे मग काय करायचं त्याची योजना बाळू, म्हणून माझ्या इच्छेनुसार वानरांना आज्ञा देण्याचं काम सुरू करावंस हे योग्य, असं मला वाटतं!"

विगत आणि पर्बताकार वांना बोलावून लाल वानरांना पुढे दिशेला जाण्याची आज्ञा सुग्रीवाने दिली. रावणाचं निवासस्थान आणि त्याने सीतेला ठेवल्याची जागा सोडून काढण्याची आज्ञा त्यांना देण्यात आली ही सर्व तपास करून परत येण्यासाठी त्यांना एक भक्ष्याची मुद्रा देण्यात आली.

त्याचप्रमाणे सुग्रीवाने काही वानरांना दक्षिण दिशेला पाठवले. दक्षिणकडे निघालेल्या या वीरांत नील, हनुमान, जामवान, सुग्रीव, सारारी, सरमुत्तम, गज, गजराक्ष, गजय शूषण, गेंद, द्विपिथ, पिंजय, गंधमावन, जलकामुख, अर्जुन, गंगध इत्यादि वीर होते. त्यांच्या भावे विशाल वानरसेना होती

घानतर सुग्रीवाने तारावे वडील सुषण वांना अनेक वानर-वीरसिंह पश्चिम दिशेकडे पाठवले आणि एक लाल वानरांसह उत्तरेकडील उत्तर दिशेकडे त्यांना केले.

खूप जुती गोष्ट आहे रशियातल्या एका गावान एक श्रीमंत माणूस रहात असे त्याच्या मुलीच नाव होत सोनिया. सोनियाची आई कारली अन् तिच्या बापाचे कुसर लग्न केले या दुसऱ्या बायकोला ही मुलगी सगळी तिचं नाव होतं नटाशा.

नटाशा असजशी मोठी होऊ लागली तसतशी सावत्र आई सोनियाचा अविकाधिक द्वेष करू लागली दोघी मायलेकी मिळून विचार्या-लोनियाला तऱ्हेतऱ्हेन छळत असत सोनिया विद्यायला खूप सुन्दर अन् स्वभावाने खूप आत्त आणि सहनशील होती. सावत्र आईने कितीही छळल कितीही काम सांगितली, तरी ते सर्व हसतमुखाने सहन करी. घरातली सर्व काम आप्तवाने करून टाकी हे सर्व डोळ्यांनी पाहूनही, कज्याग कायकीमुळे सोनियाचा बाप काही बोलू शकत नव्ह

त्या मायलेकींनी एकदा ठरवले की सोनियाला कायमच घरातून काढून लागावं! त्यासाठी रमांनी जत ठावळ की, तिला एकाच वर्षं बसाध्य काम सांगान की सोनिया जंगलातच भटकत राहील

डिसेम्बर महिना जाळू होता, थंडीचे दिवस! रशियात हिवाळा फार कडक असतो सगळी जमीन बर्फाने झाकून जाते. एकाद छोट दृडपसुद्धा अशा वेळी कुठे जगवत नाही सावत्र आईने सोनियाला बवळ बोलावून म्हटले-"हे बघ सोनिया! वेष्टाला ओषवासाठी डोंगरावर उमलणारी काही फुल हवी आहेत. कितीही त्रासदायक असलं, तरी हे काम तुला करायलाच हव वाऊन फुल घेऊन ये लवकर जा!"

सोनिया मोठ्या आनंदान फुल आणायला निघाली. तिला जताना पाहून दोघी मायलेकी खूप खूष झाल्या. त्यांना वाटलं

की जाता काहीही धरत येऊ शकणार नाही! सोनिया बरातून निघून सरळ जंगलात पावली. तिथे फिरा फिरा ती एका डोंगराळ भागात गेली. डोंगरावर सर्वत्र वर्फ वर्फ पसरलेला होता! कुठे एकादी लहानशी पायवाटही दिसत नव्हती. दुरून तिळा एका ठिकाणी प्रकाश नमकताना दिसला सोनिया त्या प्रकाशाच्या दिशेने चालू लागली.

ती जसजशी पुढे जात राहिली, तसतसा तो प्रकाश मोठा-मोठा होत गेला सोनियाला याच मोठ आश्चर्य वाटलं! शेवटी ती प्रकाशाच्या जवळ जाऊन पोचली तिथं एक आग जलत होती. बंडीपासून रक्षण

करण्यासाठी लाकडं पेटवून काही माणसं मोवताली बसलेली होती सोनियाने बघडक त्या लाकांना तिथे प्रणाम केला

तिथे बसलेले ते पुरुष सक्षेने अकरा होते जवळच मोठ्याशा सिंहासनावर त्याचा म्हातारा राजा बसकला होता. त्याच्या डोक्यावर मुकुट आणि हातात राजदंड होता! सोनियाच्या अविद्यादनाचा त्याने स्वीकार केला.

त्या अकरा जणांपैकी एकाने तिळा विचारलं-“कोण आहेस बाळू तू? इतक्या थडीत, अंधार्या रात्री तू मानवांना दुर्गम मशा या मुलुखात कधी काय आलीस? असं काय काय पडलं, म्हणून तू असलं साह्य केलसं?” नंतर तो माणूस बापळी माहिती सांगू लागला-“आम्ही सर्व एकेका महिन्याचे राजे, आम्ही बाराजण आहोत! अन् जानेवारी, फेब्रुवारी, मार्च, एप्रिल अशी आमची नावं आहेत एकेक महिना पाळी पाळीने त्या सिंहासनावर बसून आम्ही राज्य करतो त्या सिंहासनावर बसले आहेत ना ते डिसेंबर महाराज.”

सोनियाने लगेच वळून डिसेंबर महाराजाकडे पाहिले त्या आगोच्या प्रकाशात सोनिया सोन्याच्या पुतळ्यासारखी नमकताना दिसू लागली. डिसेंबर महाराजांनी तिच्याकडे पाहिले तिच्या चेहऱ्यावर

सिंहासनास दिसत होतं तरीही त्या हास्या-मागं भोळ्या भावाबरोबरच एक प्रकारचा उदासपणाही जाणवत होता.

सोनियास ह्याला बापळी रामकहाणी सांगितली ती ऐकून डिसेंबर महाराजांनाही फार वाईट वाटलं. त्यांनी तिचे सान्त्वन करून जून-सहाराजांना सिंहासनावर येऊन बसण्याला सांगितलं, अन् स्वतः ते सिंहासनावरून उठून खाली आले

जून राजा सिंहासनावर जाऊन बसला, आणि राजदंड हातात घेऊन तो काही पुढे पुढे लायला ताबडतोब डोंगरावरचा सारा बर्फ विरवळून त्याच पाणी झालं. पाहता-पाहता सगळी नमीन हिरवीगार दिसू लागली. रोपं उगवली! पिकं झोकू

लागली!! फुलताडांवर फुल फुलली!! साडांवर फळही दिसू लागली!!

राजाच्या परवानगीन सोनियाने झऱ्यात मावतील तेवढी फुल तोडून घेतली राजाने तिळा बरदान दिलं की- घरी पोचपर्यंत फुल मुकणार नाहीस असा तऱ्हेन सोनियाची इच्छा पूर्ण करून जून राजा पुन्हा सिंहासनावरून उतरून शेकोटीपाशी जाऊन बसला पुन्हा डोंगरावर दाट बर्फ कमळ अन् सर्वत्र धुकं पसरलं!

त्या बाराही राजांना सोनियाने नमस्कार केला, अन् तिथून ती बराकडे निघून गेली. सोनियाला परतलेली पाहून तिची आई आणि बहोण दोघीही रश्कल्या! फार आश्चर्य वाटलं त्यांना!

सोनिया परत बेळूच शकणार नाही असं त्या मायलेकींना आटळ होतं, पण ती परत आली. इतकंच नाही, तर तिने फुलांचे दिवस नसतानाही फुलं पंदा केळीं होती! यावर त्या दोघींच्या मनात तिच्याबद्दल इज्जत जागृत झाली.

“हो फुलं तुला कशी मिळाली सांग?” आईने रामाबून विचारले. सोनियाने घडलेली सवे हकीकत अगदी बशीच्या तशी सांगून टाकली. अशी पूर्वी कधी न पाहिलेली फुलं आगावला जाता नटाशाही बराबाहेर पडली. मोठ्या रुष्टाने ती त्या डोंगराळ भागात पोचली. तिच्याही डोंगरावरचा तो शेकोटीचा प्रकाश अन् नंतर त्याच्या चारी बाजूंना बसलेले महिन्यांचे राजे दिसले.

त्यातल्या एका राजाने नटाशाला पाहून तिची विचारपूस केली. नटाशा उत्तरली— “चला, तुम्ही आवापली काम करा. तुम्हाला माझी काय पंचाईत?” आणि ती तिथून जायला निघाली. ती चार पावळं मुढा चालली नसेल इतक्यात राजाने

हातातला दंड हलवला! ताबडतोब कडेकडाट झाला अन् एकदम बर्फाचे थर तिच्यावर कोसळले! अशा प्रकारे नटाशा बर्फाखाली दबून गेली.

मुलीची खूप वाट पाहून शेवटी तिची आईही तिला शोधायला निघाली. तीही त्या पहाडी मुलूखात पोचली. शेकोटीजवळच्या राजाने विचारलेल्या कुशल प्रश्नांना तिने दुस्तरे केली. त्यामुळे नटाशासारखीच तिच्या आईचीही अवस्था झाली.

आई अन् बहीण परत येत नाहीतयं पाहून मिचारी सोनिया थ्याकुळ झाली. ती ताबडतोब त्या महिन्यांच्या राजांकडे गेली. रथांच्याकडून तिला त्या दोघींबद्दल सर्व काही कळले. पण त्या राजांच्या खूप काकुळतीनं विनवण्या करून सोनियाने त्यांच्या मनात स्वतःबद्दल दया निर्माण केली वन् आपल्या आई व बहिणीला पूर्वरूप प्राप्त करून दिले.

जूनमवे जी फुलं जमल्याची, ती डिसेम्बरमधेच उमलली, म्हणून राजाने त्यांना ‘डिसेम्बर फुल’ असं नाव दिलं.

कनकाम्बर हा एक गरीब शेतकरी

होता. लक्ष्मीपुरचे सर्व लोक त्याला गावच्या प्रमुखासारखा मान देत. आपसात काही भाडण, तक्रार असेल, कसली अडचण असेल तर लोक कनकाम्बरकडे जात. कनकाबरोबर त्याच्या अडचणी जाणून निर्णय देत असे. त्यामुळे सर्व लोक त्याला बुद्धिमान व न्यायप्रिय मानून असे म्हणत असत.

हळूहळू कनकाम्बरचे वय झाले, तो म्हातारा झाला. त्यामुळे गावच्या अडचणी ऐकून त्याचा निवाडा करायचे काम आता त्याला मुलगा वल्लभ बाब्यावर पडले. तीच आता आपल्या बापाच्या जागी गाव-प्रमुख बनला. कनकाम्बरने नाव चांगले कमावले होते, पण इस्टेट मन्हुली कमावली! त्यामुळे वल्लभला आपल्या तीन एकर जमिनीत मेहनत करूनच कुटुंबाचे पीट गरावे लागे.

एक दिवस रामदेव नावाचा एक

म्हातारा आणि त्याचा त्याचा मुलगा किशन हे त्यांच्यातल्या काही भांडणाचा निवाडा करून प्रण्यासाठी वल्लभकडे आले. प्रथम रामदेव वल्लभला सांगू लागला— “हे पहा बेटा वल्लभ, मी तर आता म्हातारा झालो, थकून गेलो. या वयात आता मेहनत करून काही कमवू शकत नाही मी. माझा हा किशन म्हणतोय की—मी काही तुम्हाला भाकरी देऊ शकणार नाही. माझा तर हा एकच लेक. आता हाच असं म्हणू लागला, तर माझ्या साप्या-कपड्याची व्यवस्था मी स्वतःच कशी करू शकेन?”

यावर किशन म्हणाला— “माझा हा बाप जेव्हा खूप कमवत होता, तेव्हा त्याने पाण्यासारखा पैसा खर्च केला. स्वतःच्या वाईट सवयींमुळे बापजाबांकडून आलेली संपत्तीही नासून टाकली. आता मी कधी-

तरी सैहूनत-मजुरी करून पोट भराने असे दिवस माझ्यावर आलेत. मग आता मीच आपल्या बापाचाही खर्च चालवावा- हे कसं शक्य होईल, तुम्हीच सांगा बरं?"

बोचाचे बोलणे ऐकून वल्लभ जरा वेळ चुप राहिला. नंतर त्याने आपला निर्णय जाहीर केला- "रामदेवकाका! तुमचा किशन जी कमाई करतो, त्यात त्याच स्वतःचं पोट भरत नाही. मग अशा परिस्थितीत तो तुम्हाला कसं खावला- प्यावला बालू शकेल? हे त्याच्या आवाक्यातलं काम नव्हतं." अशा तऱ्हेने वल्लभने किशनच्या बाजूने न्याय दिला.

काही दिवस निघून गेले. वल्लभचा म्हातारा बाप कनकाम्बरचा मृत्यु झाला.

वल्लभला एक मुलगा झाला, अन् तो हळूहळू मोठा होऊ लागला. मुलाचे नाव होते पिताम्बर. वल्लभ त्याचे मोठ्या प्रेमाने लालनपालन करी.

एक दिवस वल्लभकडे सुमीत नांवाचा म्हातारा अन् त्याचा विशाल नावाचा मुलगा असे दोघे आले.

सुमीत वल्लभला म्हणाला- "बेटा वल्लभ! तुला माहितच आहे की हा विशाल माझा एकटाच मुलगा! अनेक बदचणी सहन करून मी याला वाढवला. आता मी म्हातारा झालोय. विशाल म्हणताय की, तो काही आता माझा भार वाहू शकणार नाही. सध्याच्या माझ्या अवस्थेत काही कष्ट करून मी आपलं पोट भरू शकत नाही.

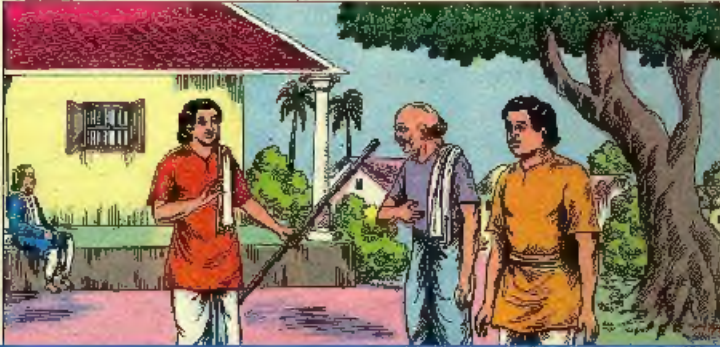
मला आता एकच मार्ग उरलाय- मीक मागण्यावा! तुच व्याप कर नावा आता!"

वल्लभ विशालकडे पाहू लागला, तेव्हा विशाल म्हणाला- "वल्लभदादा, मला मोठा करायला जायना किती पास झाला हे माहित आहे मला. पण मा मधल्या काळात माझं लग्न झालं, मला मुलं झालं. माझं उत्पन्न नाम पूर्वी होतं तितकंच राहिलंय. माझ्या जावकामुलांशिवाय आणखी एक पोट संभालणं शक्य नाही मला! ताबलाच आहे माझा!"

पण विशालचे बोलणे सधेच तोंडत वल्लभ म्हणाला- "नाही, नाही, तू असं म्हणू नकोस! बापाचं म्हण चुकचुकी कुणालाच शक्य नाही. तुला जाप बरेपरीत त्याला

पोषण, हे तुझं कर्तव्य आहे. तुला किती मुलं झाली तरी, तू जे काही खातोस त्यातला तुझ्या पित्याचा हिस्सा थोडा मिळालाच पाहिजे. ही तर जगाची रीतच आहे." असा तऱ्हेने वल्लभने सुमीतच्या बाजूने न्याय जाहीर केला.

एकाच गावात भूषण व सोहन नावाचे दोघ म्हातारे रहात असत. ते कनकाम्बरचे नातेवाईकही होते. ते दोघे सल्लागार्या किताबी असून गप्पा मारत होते. भूषण म्हणाला- "सोहन! हल्ली जे लोक न्याय मागायला वल्लभकडे जातात, त्यांना वल्लभ कसाकसा निर्णय ऐकवतो पाहिलंस ना! एकाच प्रकारच्या भांडणात एकदा बापाच्या विषय अन् एकदा मुलाविषय निर्णय कसा

काय दिला त्याने? हीच गोष्ट मला मोठी विचित्र वाटतेय!" भूषण म्हणाला.

यावर जरा विचार करून सोहून म्हणाला—"भूषण! न्याय देणारा माणूसही शेवटी माणूसच असतो ना? त्याच्या निर्णय देण्यातून त्याच्या स्वतःच्या जीवनाचं प्रतिबिम्ब थोडं डोकावलं, तर त्यात आश्चर्य वाटायचं काय कारण? न्यायाकीर्त्याचं स्वतःचं जीवन आणि तो देत असलेला न्याय यात एकमेकांचं प्रतिबिम्ब उमटणं ही एक झुल्लक गोष्ट आहे. वरूनही माला अपवाद नाही, इतकंच काय ते!"

"म्हणजे काय? मी नाही समजलो! जरा स्पष्ट सांग ना, म्हणजे कळेल तरी मला?" भूषण बोलला.

"ठीक आहे, सांगतो ऐक. वल्लभनं रामदेवचा मुलगा किशन याच्या बाजूनं जेव्हा न्याय दिला, तेव्हा वल्लभ स्वतः किशनच्याच परिस्थितीत होता. म्हणजेच त्यालाही आपला म्हातारा बाप कनेकांशर याचं पालनपोषण करणं जडच जात होतं.

त्याला आपल्या बापाच्या बाबतीत जो कास वाटत असे, तो त्याने आपल्या निर्णयात दाखवून दिला. त्याने रामदेवच्या विरुद्ध निकाल दिला." सोहून म्हणाला—"त्याला अगदी साहजीकच किशनबद्दल सहानुभूती वाटली असणार!"

"ठीक आहे, ही गोष्ट खरी मानायला तयार वाहे मी! मग आता त्याने दुसऱ्या झडणात बापाची-म्हणजे सुसीतची बाजू का घेतली?" भूषणने विचारले.

"त्याचं ही अर्वाच कारण आहे. या वेळेपर्यंत वल्लभचा बाप मरण गेला होता, आणि त्याला एक मुलगाही झाला होता. त्यामुळे आता बापाच्या नात्याने त्याला स्वतःच्या भविष्याची काळजी वाटू लागली. म्हणूनच त्याने यावेळी बापाच्या बाजूने त्याच दिला." सोहूनने आपला तर्क सांगितला.

आता कुठे भूषणच्या लक्षात आले की माणूस स्वतःच्या अनुभवांच्या साधारण इतरांना नीति-वचने धिकवित असतो.

तांदूरयावरील प्राणसंक्रांत

एका जंगलाजवळ एका शेतकऱ्याचा मळा होता. शेतकऱ्याने आपल्या मळबात खूप मेहनत करून भाजी-पाला तयार केला होता. पण एका सवाला रोज तेवूत भाजी-पाला खाऊन मळ्याची नासाडी करायची वचन लागली होती. अशा तऱ्हेने रोज होणारी चोरी शेतकऱ्याच्या नजरेतून सोडोच सुटणार? अखेर हा भाजी बोर पकडण्यासाठी त्याने दोरीचा फास लावून ठेवला.

नेहमीप्रमाणे उत्तररात्री ससा भाजी खायला आला. अंधारात त्याला फास दिसला नाही, अन् तो बरोबर फासात अडकला, खूप भडपड करूनही विचारा स्वतःला सोडवू शकेना.

सकाळ झाली. शेतकरी मळ्यात आला अन् ससा अडकलेला पाहून म्हणाला—"हॅस! तर तू माझ्या भाज्या खाणारा चोर काय? याक, आता पाहतो."

ससा बेचैन होऊन विचार करू लागला—"हाय, हाय! कसा सुटू आता?"

इतक्यात तिकडून एक लांडगा आला. त्याला पाहून ससा भावातल्या मालात हसू लागला.

"अरे जाबईबवा! कुम्हीं इयें काय करताय? तुमच्या पायात ही दोरी कसली?" लांडग्याने विचारले.

ससा जोरजोरात हसण्याचे सोंस करत म्हणाला—"फार गडबड झाली हो माया! मुलांची तब्येत ठीक नाही, म्हणून देशी बंधाकडे जाऊन कस्तुरीच्या गोळ्या आणायला घराबाहेर पडलो. वाटेत गाय-आढ्या भेटली. ती म्हणायला लागली की, 'माझ्या मुलांचं लग्न आहे, तुला यायलाच हवं.' मी म्हटलं की, 'अग मी जरा महत्वाच्या कायद्या निपाळोय, मला सोडून दे.' तिनं मला इशं जावून

ठेवलं. मला जातून सोडवा न मामा! पोरांना लवकर औषध मिळाल नाही तर फारं तळमळतील बिचारी! तुम्हाला लग्नाला जायचं असलं, तर मी तुम्हाला इथे बांधून ठेवतो. ते लोक माले की तुम्हाला घेऊन जातील."

सद्याचे बोलणे खरे मानून लांडगा म्हणाला—"बरे, सोडवतो मी तुम्हाला. मला त्याऐवजी बांधून ठेवा इथे जावईववा! मला कधीच कुणी लग्नाविनाला सोलवत नाही. बरी आपली संधी चालून आलीय."

सद्याने लांडग्याला बापल्या जागी बांधले आणि म्हटलं—"मी जाता वैद्याकडे जातो. लग्नपरातून थोड्याच वेळात येईल कुणीतरी." नंतर ससा जवळच्या झाडीत लपून पुढील रंगत पहायला थांबला.

थोड्याच वेळात बिचेषा फोक घेऊन शेतकरी तिथे आला, लांडग्याला ससाच्या जागी पाहून म्हणाला—"अरे, भाजी खाणारा चोर जाऊन त्याऐवजी माझ्या कोंबड्या खाणारा चोर बरा आपला चालून

आला! खाता थांब, तुझीच चामडी सोळून काढतो बांगशी!" आणि मग शेतकऱ्याने लांडग्याला लग्न बडवून काढलं.

नंतर आपले कुत्रे घेऊन बेण्यासाठी शेतकरी तेथून निघून गेला. तो वेळ्यावर ससा पुन्हा तिथे आला अन् लांडग्याला विचारू लागला—"अरे, मामामाहेब! अजून तुम्ही इथेच? लग्नाला नाही गेलात?"

लांडगा रडत उत्तरला—"मला पटकन सा फासातून सोडव कसा!"

परंतु सद्याने त्याला लवच सोडवले नाही, त्याच्याशी गप्पा मारण्यातच वेळ चालवला. लांडगा बिचारा भीतीने थरथर कापत होता!

थोड्याच वेळात दुसऱा येणाऱ्या शेतकऱ्याच्या कुत्र्याचे भुंकणे कानावर आले. त्याबरोबर सद्याने थरकथ थोडून लांडग्याला मुक्त केले. कुत्रे त्याच्या मागे लागणार इतक्यात लांडगा एका जाजूला पळाला अन् ससा वुसऱ्याच दिशेने धावला. दोघांनीही आपापला जीव वाचवला.

व्हेलचा फवारा

ज्वेल माशाच्या बाबतीत आपला असा सभज वाहे की तो पाण्याचा फवारा सोडतो, पण हे खरं नाही. तो वाफ सोडतो. पाण्यात संचार करीत असताना ज्वेल आपल्या फुफ्फुसांमार्फत गरम हवा एका नाक-पुडीवाटे बाहेर सोडतो. ही गरम हवा बाहेरच्या थंड हवेच्या संपर्कात आली म्हणजे धनीमूत होते आणि आपल्याला फवारासारखी दिसते.

बाउअर पक्षी

न्यूगिनी आणि ऑस्ट्रेलियात बाउअर पक्षी घाउअर पक्षी सवत आणि सुक्या काढ्या वमवून एक विशाल धनुष्याकृति बनवतो. इतकंच नाही तर रंगी-बेरंगी वस्तूंनी ती सजवितो. पण हे सगळं कसाबरो? पक्षिणीना आपल्याकडे आकर्षित करण्यासाठी!

घोकेबाज कीटक

युद्ध ति अपघाय सोडून दिले, तर सध्याच्या युद्धाची हकबा ५०% मृत्यु यंत्रियेच्या दासांमुळे घडतात ही गोष्ट आजच नव्हे, पणाय युगापासून शत्रूत आवेली आहे. बाफीका ति आगियात दर वर्षी सुमारे दहा लाख लोक दासांच्या व्हाण्यामुळे मृत्यु-मुखी पडतात.